

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
ΜΕΛΟΠΟΪΑ - ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΩΤΟ

Όρολογία - Αντικείμενο μαθήματος

Οί ὄροι Μελοποιία-Μορφολογία

ΜΕΛΟΠΟΙΪΑ εἶναι δύναμις κατασκευαστική μέλους. Κατασκευάζομεν δὲ μέλος, ὄχι μόνον ψάλλοντες τετριμμένας διαφόρους ψαλμωδίας, ἀλλ' ἐφευρίσκοντες καὶ γράφοντες καὶ ἴδια νέα μέλη, τοῖς ἀκροαταῖς ἀρέσκοντα. Ἄρα διαφέρει ἡ μελοποιία τῆς μελωδίας· διότι ἡ μὲν μελωδία εἶναι ἀπαγγελία μέλους· ἡ δὲ μελοποιία εἶναι ἕξις ποιητική¹.

Μελοποιίας παράμετροι

- * Τόποι φωνῆς τῆς μελοποιίας [: μεσοειδῆς, νητοειδῆς, ὑπατοειδῆς]
- * Μέρη τῆς μελοποιίας [: λῆψις, μίξις, χρῆσις]
- * Ἦθη τῆς μελοποιίας [: διασταλτικόν, συσταλτικόν, ἡσυχαστικόν]
- * Τρόπος μελοποιίας

Οἱ δὲ ἐκκλησιαστικοὶ μουσικοὶ κατὰ τὰ διάφορα εἶδη τῆς ψαλμωδίας ἔψαλλον καὶ ἔγραφον, ποιῶντες καὶ ρυθμούς, καθ' οὓς ἐχειρονόμουν, καὶ ἐφευρίσκοντες καὶ μέλη, ἀρμόζοντα τοῖς σκοπουμένοις. Ἐσύνθετον δὲ καὶ θέσεις χαρακτήρων μουσικῶν, ἵνα συνοπτικῶς γράφωσι τὸ ψαλλόμενον καὶ παραδίδωσι τοῖς μαθηταῖς εὐμεθόδως τὰ πονήματά των. Ὅτε δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ τούτων ἐμελοποιοῦν, ἐμιμοῦντο τὸν τρόπον τῶν διδασκάλων. Τοῦτο δὲ παραπολὺ συνήργησεν εἰς τὸ νὰ διασωθῇ ἕως εἰς ἡμᾶς ἡ διαφορὰ τῶν μελῶν τῶν εἰδῶν τῆς ψαλμωδίας².

* Εἶδη ψαλμωδίας

* Γένη μελοποιίας³

Ἀλλὰ μὴδὲ τὸν δρόμον, ᾧ οὗτος, τῆς μουσικῆς ἀπάσης τέχνης καὶ τὴν μεταχείρησιν ἀπλῆν τινα νομίσης εἶναι καὶ μονοειδῆ, ὥστε τὸν ποιήσαντα στιχηρὸν καλοφωνικὸν μετὰ θέσεων ἀρμοδιῶν, μὴ μέντοι γε καὶ ὁδὸν τηρήσαντα στιχηροῦ, καλῶς ἠγεῖσθαι τοῦτον πεποιηκέναι καὶ τὸ ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ καλὸν ἀπλῶς εἶναι καὶ μῶμου παντὸς ἀνεπίδεκτον· ἐπεὶ εἰ καὶ μεταχείρησιν στιχηροῦ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον οὐκ ἔχει, τῷ ὄντι οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. Μὴ τοίνυν νόμιζε ἀπλῆν εἶναι τὴν τῆς Ψαλτικῆς μεταχείρησιν, ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ πολυσχιδῆ καὶ πολὺ τι διαφέρειν ἀλλήλων γίνωσκε τὰ στιχηρὰ καὶ τὰ κρατήματα καὶ τὰ κατανυκτικὰ καὶ τὰ μεγαλυνάρια καὶ οἱ οἴκοι κατὰ τὰς μεταχειρήσεις αὐτῶν καὶ τὰ λοιπά, περὶ ἃ ἡ τέχνη καταγίνεται· ἄλλη γὰρ ὁδὸς καὶ μεταχειρήσεις στιχηροῦ καὶ ἄλλη κατανυκτικῶν καὶ ἑτέρα κρατήματος· ἄλλη μεγαλυναρίου καὶ τῶν οἴκων ἑτέρα καὶ ἄλλη χερουβικοῦ καὶ ἀλληλουϊαρίου ἑτέρα...⁴

Στιχηραρικόν

[παλαιόν // νέον (ἀργόν καὶ σύντομον)]

Εἰρμολογικόν

[παλαιόν // νέον (ἀργόν καὶ σύντομον) // καλοφωνικόν]

Παπαδικόν

[καθ' αὐτὸ παπαδικόν//κοντακάριον-οἰκηματάριον//μαθηματάριον //κρατηματάριον]

¹. Χρυσάνθου, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, σ. 174.

². Στὸ ἴδιο, σ. 178.

³. Βλ. διεξοδικὴ ἀναφορὰ στὸ βιβλίον Γρ. Θ. Στάθη, Οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ μαθήματα τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας [...], Ἀθήναι 1979, σσ. 37-47.

⁴. Μανουήλ Χρυσάφη, Περὶ τῶν ἐνθεωρουμένων τῆ ψαλτικῆ τέχνης καὶ ὧν φρονούσι κακῶς τινες περὶ αὐτῶν, ἔκδοσις D. Conomos (Wien 1985), σσ. 40-42.

* Τακτικές μελοποιίας⁵

Κατ' έμπειρίαν "δέν γνωρίζουσι οὔτε τούς μουσικούς χαρακτηήρας, οὔτε κανένα ἀπό ἐκεῖνα, ὅσα διδάσκονται τεχνικῶς ἢ ἐπιστημονικῶς εἰς τήν Μουσικήν· ἀλλά ἀπό πολλήν ἄσκησιν καί τριβήν τοῦ ψάλλειν, ἀπέκτησαν εὐκολίαν καί δεξιότητα, τοῦ νά μελίζωσι τροπάρια κατὰ τούς ὀκτώ ἤχους, ὅποιος προταθῆ".

Κατὰ τέχνην "γνωρίζουσι μέν τούς μουσικούς χαρακτηήρας, κρατοῦσι δέ εἰς τήν φαντασίαν, ὅσα κατὰ λόγον διδάσκονται, ἕως ἐκεῖ ὅπου φθάνει ἡ κρίσις τῆς αἰσθήσεως των. Αὐτοὶ ὅταν εἶναι φύσεως ῥοπήν ἐχούσης εἰς τήν Μουσικήν, καί καταβάλλωσι πολλήν ἄσκησιν καί τριβήν εἰς αὐτήν, ἀποκτῶσι τήν δύναμιν τοῦ νά γράφωσι μέ τούς χαρακτηήρας ὅ,τι μέλος ἀκούσωσιν ἢ φαντασθῶσι καί νά ψάλλωσιν αὐτό πάντοτε παρομοίως καί ἀπαρραλλάκτως· ἐπειδή ψάλλωσιν ἐντέχνως".

Κατ' ἐπιστήμην "γνωρίζουσι μέν τούς μουσικούς χαρακτηήρας, κρατοῦσι δέ εἰς τήν φαντασίαν, ὅσα κατὰ λόγον διδάσκονται, ἕως ἐκεῖ ὅπου φθάνει ἡ κρίσις τοῦ νοός των· γινώσκουσι δέ τὰς αἰτίας καί τούς λόγους τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μουσικῆς. Αὐτοὶ λοιπόν, ὅταν εἶναι φύσεως, ἣτις ἔχει ῥοπήν εἰς τήν Μουσικήν, καί ἐπιμένουσιν εἰς τήν ἄσκησιν καί τριβήν αὐτῆς, ἀποκτῶσι δύναμιν τοῦ νά ἐφευρίσκωσι μέλη τοιαῦτα, ὥστε νά δύνανται νά κινῶσι τήν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ εἰς ὅ,τι θέλουσι".

* Τεχνικὲς μελοποιίας⁶

Παλλιλογία "τὸ νά ποιῶμεν τήν ἀνάβασιν ἢ κατάβασιν τῆς μελωδίας διὰ τῆς αὐτῆς θέσεως".

Ἐπανάληψις "τὸ νά μεταχειριζώμεθα ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόνων ἐκ δευτέρου μίαν θέσιν, ἢ ὀλόκληρον περίοδον μελωδίας".

Μίμησις πρὸς τὰ νοούμενα "τὸ νά μελίζωμεν μέ ὀξεῖαν μέν μελωδίαν ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια νοεῖται τι ὕψος [...] μέ βαρεῖαν δέ μελωδίαν ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια νοεῖται τι χθαμαλόν [...] καί μέ τερπνὸν μέν ἤχον ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια νοεῖται τις χαρά [...] μέ σκυθρωπὸν δέ ἤχον ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια νοεῖται τις λύπη [...] καί τὰ λοιπά".

Μεταβολή "μετάθεσις ὁμοίου τινὸς εἰς ἀνόμοιον τόπον. Λέγεται δέ μεταβολή τετραχῶς· κατὰ Γένος, κατὰ Ἦχον, κατὰ Σύστημα καί κατὰ Μελοποιίαν".

Ἀπόδοσις "τὸ νά μελίζωμεν τὰ τέλη τῶν περιόδων τοῦ κειμένου μέ μίαν καί τήν αὐτὴν κατάληξιν".

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ· ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τήν κατανόησιν μιᾶς μουσικῆς συνθέσεως καί διὰ τήν κατανόησιν τῶν δημιουργημάτων τῆς μελοποιίας [...] ὁ γνώμων διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μουσικὴ κρίνεται ὡς Τέχνη⁷.

⁵. Χρυσάνθου, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, σσ. 181-183.

⁶. Στὸ ἴδιο, σσ. 187-188.

⁷. Γρ. Θ. Στάθη, Οἱ ἀναγραμματισμοὶ καί τὰ μαθήματα τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας [...], ὁ.π., σ. 150.

ΜΑΘΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ Μεγάλη Δοξολογία

Α'. Ἡ παράδοση τοῦ κειμένου

Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλήθος στρατιᾶς οὐρανόθεν τὸν Θεὸν
καὶ λεγόντων· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία
Λουκ. β', 13-14

Διάσωση καὶ διαμόρφωση τοῦ κειμένου τῆς Μεγάλης Δοξολογίας μέσω
Ἀποστολικῶν Διαταγῶν (γ'-δ' αἰ. μ.Χ.) καὶ ἀλεξανδρινοῦ κώδικος Ἁγίας Γραφῆς (δ'-
ε' αἰ. μ.Χ.)

Βλ. περισσότερο στὸ βιβλίο· Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, Ἀρχαῖοι ὕμνοι: 2. Ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος (Gloria)
"Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη...", Ἀθήνα 1984.

Β'. Ἡ λειτουργικὴ χρῆση

Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ Ὑπερευλογημένη ὑπάρχεις· καὶ εὐθὺς ἡ μεγάλη δοξολογία
EBE 2458 (ἔτους 1336), φ. 66r

Τῇ Κυριακῇ πρωὶ λέγει ὁ ἀναγνώστης ἐπὶ ἄμβωνος τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ·
ἦχος β' Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
Iβήρ. 985 (ἔτους 1425), φ. 67v

Καὶ εὐθὺς ἐν τῷ ἄμβωνι παρὰ ἀναγνώστου τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, λαμβάνοντος τὸν
σταυρὸν τοῖς χερσὶ καὶ ἐν τῷ ἄμβωνι ἵσταμένου, καὶ ἐπισυνάπτεται ὑπὸ τῶν ψαλτῶν ἡ
μεγάλη δοξολογία. Τοῦτο γίνεται καθ' ἐκάστην. Τῇ δέ γε Κυριακῇ κατὰ τὸν ἦχον οἱ στίχοι
Αἰνεῖτε λέγονται μετὰ τῶν ὑποψάλμων [...] εἰσελθόντων ἔνδον τῶν ἱερέων, πρῶτον μὲν
ὑπὸ ἀναγνώστου ἐν τῷ ἄμβωνι τὸν σταυρὸν κατέχοντος τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ λέγεται,
ἔπειτα δὲ ὑπὸ τῶν ψαλτῶν ἁσματικῶς ἄδεται· εἶτα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος παρὰ τῶν
ἱερέων ὁμοῦ ἅπαν λέγεται, ἀπὸ τοῦ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, συμφώνου τῆς δοξολογίας
ἔξωθεν τε καὶ ἔσωθεν γινομένης· ὅτι καὶ μία ἐκκλησία διὰ τοῦ Χριστοῦ ἄνωθεν καὶ κάτω
γεγόναμεν καὶ τοῦτο εἰς κήρυγμα καὶ δόξαν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως. Διὸ καὶ τροπάριον
ἀναστάσιμον τὸ Σήμερον σωτηρία ἐν μιᾷ Κυριακῇ, καὶ τὸ Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος ἐν
ἐτέρᾳ, τρεῖς ἡδυμελῶς, ἐκτός τε παρὰ τῶν ψαλτῶν καὶ ἐντὸς παρὰ τῶν ἱερέων ψάλλεται,
τῆς τοιαύτης τάξεως σαφῶς παριστώσης τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

Συμεῶν Θεσσαλονίκης, PG 155

Βλ. περισσότερο στὸ βιβλίο· Δημ. Κ. Μπαλαγεώργου, Ἡ ψαλτικὴ παράδοση τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ
βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τυπικοῦ, Ἀθήνα 2001, σσ. 154-167

Γ'. Ἡ παράδοση τοῦ μέλους

- ΚΡΗΤΗ (ιε' -ιζ' αἰ.)
Μανουήλ Γαζῆς - Ἰωάννης Πλουσιαδηνός - Δημήτριος Νταμίας - Βενέδικτος Ἐπισκοπόπουλος

Ἡ μεγάλη δοξολογία

*ψαλλομένη ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν
καὶ αὕτη καθὼς παρὰ κῦρ Βενεδίκτου Ἐπισκοποπούλου·
ἦχος πλ. β' Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ - Ὑμνοῦμέν σε, εὐλογοῦμέν σε
Εἶτα ἄρχεται πάλιν ὁ πρῶτος χορὸς τὸ Κύριε βασιλεῦ ἐπουράνιε
καὶ καθ' ἐξῆς ἕως τὸ Παράτεινον.*

Εἶτα πάλιν ἄρχεται ὁ πρῶτος χορὸς τῶν ἀσματικῶν ἦχος νενανῶ

- Ἄσατε, ψάλατε, δοξολογήσατε καὶ ὑμνήσατε τὸν ὕμνον, τὸν ὕμνον τὸν ἀγγελικόν· **Ἅγιος ὁ Θεός**
- Ἄγγελοι ἀνύμνου τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις, ἡμεῖς δέ σοι βοῶμεν· δόξα σοι, Χριστέ, ἡ σωτηρία πάντων, δόξα σοι· **Ἅγιος ἰσχυρός**
- Αἴνεσιν προσάγει, ἡ φύσις τῶν ἀγγέλων, Χριστέ Σωτήρ, βοῶσα· δόξα σοι, Χριστέ, ἡ σωτηρία πάντων, δόξα σοι· **Ἅγιος ἀθάνατος**
- **Δόξα πατρὶ καὶ υἱῶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι**· Σοί, τῇ τριφύτῳ τριάδι, πρέπει τρισάγιος ὕμνος· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης σου, Κύριε
- **Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν**· Δεῦτε, τῇ πανάγνῳ, βοήσωμεν συμφώνως φωνὴν τὴν τοῦ ἀγγέλου· χαῖρε, εὐλογημένη καὶ μόνη, χαῖρε, χαρᾶς ἡ πρόξενος

EBE 963, φ. 149r κ.έ.

- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ (ιζ'-ιθ' αἰ.)
Μελχισεδέκ ἐπίσκοπος Ραιδεστοῦ (περὶ τὸ 1615-1640) - Ἰάκωβος μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας (περὶ τὰ 1625-1650)

1. Πρώτη περίοδος (1670-1720)

Παναγιώτης Νέος Χρυσάφης (περὶ τὸ 1671)

Ἀρκτέον καὶ ἡ ἡμετέρα δοξολογία,

*ἣτις ψάλλεται εἰς δόξαν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου
τριάδος· ἦχος πλ. δ' Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ*

Ξεν. 128 (τοῦ ἔτους 1671), φ. 114r

Γερμανὸς Νέων Πατρῶν - Μπαλάσης ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ - Πέτρος μελωδὸς ὁ Μπερεκέτης - Κοσμάς Ἰβηρίτης - Γιωβάσκος Βλάχος - Σταυριανὸς ὁ Λαζός - Ἀθανάσιος ἱερομόναχος

2. Δεύτερη περίοδος (β' ήμισυ 1η' αιώνας)

Ιωάννης πρωτοψάλτης - Δανιήλ πρωτοψάλτης - Πέτρος Πελοποννήσιος -
Μελέτιος Σιναΐτης - Ίάκωβος πρωτοψάλτης - Πέτρος Βυζάντιος - Αναστάσιος
Ραψανιώτης - Παρθένιος Μετεωρίτης

3. Τρίτη περίοδος (1η' αιώ.)

Γρηγόριος πρωτοψάλτης - Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ - Κωνσταντῖνος
πρωτοψάλτης - Θεόδωρος Φωκαεύς - Γεώργιος Ραιδεστηνός - Γεώργιος
Βιολάκης - Κοσμᾶς Μαδυτινός

Αποστολικαί Διαταγαί Ζ, 47

ὕμνος ὀρθρινός.

1. Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ,
καί ἐπί γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
2. Αἰνοῦμέν σε·
ἕμνοῦμέν σε·
εὐλογοῦμέν σε·
δοξολογοῦμέν σε·
3. Προσκυνοῦμέν σε διὰ τοῦ μεγάλου
ἀρχιερέως, σέ τόν ὄντα Θεόν,
ἀγέννητον, ἕνα, ἀπρόσιτον, μόνον,
διὰ τήν μεγάλην σου δόξαν, Κύριε,
βασιλεῦ ἐπουράνιε Θεέ πάτερ
παντοκράτωρ.
- 4.
5. Κύριε ὁ Θεός,
ὁ πατήρ τοῦ Χριστοῦ,
τοῦ ἀμόμου ἀμνοῦ,
ὃς αἶρει τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.
6. Πρόσδεξαι τήν δέησιν ἡμῶν,
ὁ καθήμενος ἐπί τῶν χειρῶν βίμ.
7. Ὅτι σύ εἶ μόνος ἅγιος,
σύ εἶ μόνος Κύριος Ἰησοῦς,
Χριστός τοῦ Θεοῦ πάσης γεννητῆς
φύσεως, τοῦ βασιλέως ἡμῶν, δι'
οὗ σοι δόξα, τιμή καί σέβας.

Ἄλεξανδρινός κῶδιξ φ, 569.

ὕμνος ἑωθινός.

- Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ,
καί ἐπί γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
Αἰνοῦμέν σε·
εὐλογοῦμέν σε·
προσκυνοῦμέν σε·
δοξολογοῦμέν σε·
εὐχαριστοῦμέν σοι.
διὰ τήν μεγάλην σου δόξαν.
Κύριε βασιλεῦ,
ἐπουράνιε,
θεέ, πατήρ παντοκράτωρ
- Κύριε, υἱέ μονογενῆ
Ἰησοῦ Χριστέ,
καί ἅγιον πνεῦμα.
Κύριε ὁ Θεός,
ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ,
ὁ υἱός τοῦ πατρός,
ὁ αἶρων τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου,
ἐλέησον ἡμᾶς.
Ὁ αἶρων τῆς ἁμαρτίας, τοῦ κόσμου,
ἐλέησον ἡμᾶς.
- Πρόσδεξαι τήν δέησιν ἡμῶν
ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός,
ἐλέησον ἡμᾶς.
Ὅτι σύ εἶ μόνος ἅγιος,
σύ εἶ μόνος Κύριος,
Ἰησοῦς Χριστός,
εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός, ἀμήν.

1. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε
καί αἰνέσω τό ὄνομά σου εἰς τόν αἰῶνα
καί εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος²⁷.
Καταζίωσον, Κύριε, καί τήν ἡμέραν ταύτην
ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς²⁸.
Εὐλογητός εἶ, Κύριε, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν
καί αἰνετόν καί δεδοξασμένον τό ὄνομά σου
εἰς τούς αἰῶνας. Ἄμήν²⁹.
2. Εὐλογητός εἶ, Κύριε, διδάζόν με τά δικαιώματά σου (τρεις)
Κύριε, καταφυγή ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καί γενεᾷ.
Ἐγώ εἶπα· Κύριε, ἐλέησον με,
ἴασαι τήν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι³¹.
Κύριε, πρὸς σέ κατέφυγα
Δίδαζόν με τοῦ ποιεῖν τό θέλημά σου
ὅτι σύ εἶ ὁ Θεός μου³².
Ὅτι παρά σοί πηγῆ ζωῆς·
ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς³³.
Παράτεινον τό ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε³⁴.

Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς.

Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

Ἑμνουμέν σε, εὐλογοῦμέν σε, προσκυνουμέν σε, δοξολογοῦ-
μέν σε, εὐχαριστοῦμέν σοι διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν.

Κύριε Βασιλεῦ, ἐπουράνιε θεέ, Πάτερ παντοκράτορ· Κύριε
Υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

Κύριε ὁ θεός, ὁ ἀμνός τοῦ θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ αἴ-
ρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἀ-
μαρτίας τοῦ κόσμου.

Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πα-
τρὸς, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὅτι σὺ εἶ μόνος Ἅγιος, σὺ εἶ μόνος Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός,
εἰς δόξαν θεοῦ Πατρὸς· Ἀμήν.

Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά
σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Καταξίωσον, Κύριε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀναμαρτήτους φυ-
λαχθῆναι ἡμᾶς.

Εὐλογητός εἶ, Κύριε, ὁ θεός τῶν Πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνε-
τόν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν
ἐπὶ σέ.

Εὐλογητός εἶ, Κύριε, διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου.

Ἐκ τρίτου.

Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Ἐγὼ
εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με· ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι.

Κύριε, πρὸς σέ κατέφυγον· διδάξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλη-
μά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ θεός μου.

Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς.

Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γνώσκουσί σε.

Ἅγιος ὁ θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἐκ τρίτου.

Δόξα, καὶ νῦν· Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἐἶτα ψάλλεται γεγωνοτέρα φωνῇ.

Ἅγιος ὁ θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΡΙΤΟ-ΠΕΜΠΤΟ
Τὸ Στιχηραρικὸ Γένος Μελοποιΐας

Α'. Ἡ παράδοση τοῦ κειμένου

- Οἱ ὄροι:
ιδιόμελον:
στιχηρὸν ἰδιόμελον,
στιχηρὸν ἰδιόμελον ἔσπεριων, λιτῆς, ἀποστίχων, αἴνων
αὐτόμελον ἢ πρόλογος:
προσόμοιον:
στιχηρὸν προσόμοιον,
στιχηρὸν προσόμοιον ἔσπεριων, λιτῆς, ἀποστίχων, αἴνων
δοξαστικόν:
δοξαστικὸν (ιδιόμελον ἢ προσόμοιον) ἔσπεριων, λιτῆς, ἀποστίχων,
αἴνων

Β'. Ἡ λειτουργικὴ χρῆση

- Ἀκολουθίες ἔσπερινοῦ καὶ ὄρθρου
Οἱ ἐνότητες: ἔσπεριων, λιτῆς, ἀποστίχων, αἴνων
- Τὰ λειτουργικὰ βιβλία:
Στιχηράριον:
Μηναῖα (Δώδεκα τόμοι, ἕνας ἀνὰ μῆνα)
Παρακλητικὴ (Οκτώηχος ἢ Μεγάλῃ)
Τριώδιον (τὸ κατανυκτικόν)
Πεντηκοστάριον (Τριώδιον τῶν Ρόδων)

Γιὰ περισσότερα βλ. Παν. Ν. Τρεμπέλα, Ἐκλογή ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου ὑμνογραφίας, Ἀθῆναι 1978, σσ. 13-22. Π. Β. Πάσχου, Λόγος καὶ Μέλος, (Ἀθήνα 1999), σσ. 19-33 (μὲ βιβλιογραφία).

Γ'. Ἡ παράδοση τοῦ μέλους

- Οἱ μουσικοὶ κώδικες:
Στιχηράριον:
Ἀνθολόγιον ἢ Ἐκλογή τοῦ Στιχηραρίου
Δοξαστάριον (ἢ Δοξαστικάριον)
Δοξαστάριον τῶν Ἀποστίχων
Ἀναστασιματάριον
Τριώδιον
Πεντηκοστάριον
Μεγάλαι Ὁραι

- Μελοποιήσεις τοῦ Στιχηραρίου

Α'. ΠΑΛΑΙΟ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΚΟ ΜΕΛΟΣ

1. Ἡ περίοδος ἀπὸ τὸν ια' ἕως τὸν ιε' αἰῶνα

Η ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ*

Ο ΜΑΪΣΤΩΡ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗΣ**

Ἀρχὴ τῶν στιχηρῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰνδίκτου [...] ποιήματα διαφόρων ποιητῶν· συνετέθησαν οὖν σαφέστατα παρὰ τοῦ μαῖστορος καὶ ἐκαλλωπίσθησαν τὰ παλαιὰ μόνα, τὰ δὲ νέα ἀσάλευτα μένουσιν

Σινᾶ 1234

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν στιχηρῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ ποιηθέντων παρὰ διαφόρων ποιητῶν, καλλωπισθέντων δὲ παρὰ κύρ Ἰωάννου μαῖστορος τοῦ Κουκουζέλη, ὕστερον δὲ παρὰ κύρ Μανουήλ τοῦ Χρυσάφου

Παύλου 128

- Ὁ κώδικας ΕΒΕ 884 (χφ. Ἀθανασίου, τοῦ ἔτους 1341)

Ἀθανάσιος τὴν μελουργὸν πυκτίδα
ταύτην ἐμαῖς χερσὶ γέγραφα κοσμίως
ἐξ ἀντιγράφου, πάνυ διορθωμένου
ὄντος, κάκκεινου τοῦ πάλαι Κουκουζέλη:-
Ἐξ ἀντιγράφου γέγραφα τὸ πυκτίον
Ἀθανάσιος τοῦ Κουκουζέλη τόδε:-
Ἔτους ζωμθ'

Ο ΜΑΝΟΥΗΛ ΧΡΥΣΑΦΗΣ

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν στιχηρῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ ποιηθέντων παρὰ διαφόρων ποιητῶν, καλλωπισθέντων δὲ παρὰ τοῦ Κουκουζέλη, ὕστερον δὲ τὰ ἐναπολειφθέντα στιχηρά, ἅτινα οὐκ ἐκαλλωπίσθησαν παρὰ τοῦ Κουκουζέλη, ἐκαλλωπίσθησαν νῦν παρὰ τοῦ κύρ Μανουήλ τοῦ Χρυσάφη καὶ μαῖστορος

Βλατάδων 46

Χάρις τῷ ἐνὶ καὶ μεγάλῳ ἐν οὐρανοῖς Θεῷ μου, δηλαδὴ τῷ παναγίῳ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ αὐτοῦ νίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ τῷ παναγίῳ αὐτοῦ πνεύματι τῷ παρακλήτῳ καὶ ζωοποιῷ ἢ ἐμοὶ λατρεία καὶ τὸ σέβας, ὅτι πέρας ἔλαβεν τὸ παρὸν βιβλίον παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου Λεοντίου καὶ μοναχοῦ, τᾶχα ἐμπόνως καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου, ἤγουν τὰ στιχηρά τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ μετὰ καὶ τῶν ἀναγραμματισμῶν αὐτῶν, καθὼς εὐρέθησαν ἐν τῷ ἰδιοχείρῳ βιβλίῳ κύρ Μανουήλ τοῦ ἀληθῶς μαῖστορος καὶ

* George Amargianakis, *An analysis of stichera in the deuterios modes*, Copenhagen 1977. George Amargianakis, "The Interpretation of the Old Sticherarion", *Byzantine Chant: Tradition and Reform [...]*, Athens 1997, pp. 23-51.

** Jorgen Raasted, "Koukouzeles' Sticherarion", *Byzantine Chant: Tradition and Reform [...]*, *ibid.*, pp. 9-21.

Χρυσάφη καὶ οὐχὶ καθὼς ἐγράφησαν καὶ ἐποιήθησαν παρὰ τοῦ Μαγουλά ἐκείνου καὶ ἐτέρων ποιητῶν. Καὶ οἱ μέλλοντες ἐν αὐτῷ ἄδειν εὐχέσθαι μοι εἰ ἐνδέχεται καὶ γὰρ ἔνεκεν τούτου κεκοπιάκαμεν. Τὸ δὲ ἔτος ὑπῆρχεν ζνθ' [1551], ἰνδικτιῶνος θ', ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ η'· κρατημάτων τέλος.

Βλατάδων 46

2. Ὁ ἰζ' αἰώνας

ΤΟ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΟ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΧΡΥΣΑΦΗ (1655)

Εἴληφε τέλος ἡ παροῦσα ἀσματομελιρρυτόφθογγος βίβλος, ἐν ἔτει, ἀπὸ μὲν τῆς κοσμοποιΐας ζρξγ', ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αχνε', μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶνος η', συγγραφεῖσα καὶ ἐκπονηθεῖσα παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἐλαχίστου καὶ ἀμαθοῦς, ἀμαρτωλοῦ τε ὑπὲρ πάντας, Χρυσάφου, δῆθεν καὶ πρωτοψάλτου τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, προθύμῳ τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ καὶ πόνῳ οὐ σμικρῷ συντεθεῖσα καὶ αὐτογραφεῖσα, ἐκ τοῦ παλαιοῦ Στιχηραρίου καὶ ἰδιοχείρου γράμματος τοῦ παλαιοῦ κύρ Χρυσάφου τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ λαμπαδαρίου τοῦ εὐαγοῦς καὶ βασιλικῆς κλήρου ἐκτονισθεῖσα· ἀλλ' ἐν καινῷ τινὶ καλλωπισμῷ καὶ μελιρρυτοφθόγγοις νεοφανέσι θέσεσι, καθάπερ τὰνῶν ἀσματολογεῖται τοῖς μελωδοῦσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο τοίνυν ὅσο τὸ κατ' ἐμὲ ἐφικτὸν παρ' ἐμαντοῦ γέγονε, κατὰ τὴν ἦν παρέλαβον εἰσήγησιν παρὰ τοῦ ἐμοῦ διδασκάλου κύρ Γεωργίου τοῦ Ραιδεστηνοῦ καὶ πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐκτεθηκῶς καὶ τονίσας· τοῖς δὲ τελεωτέροις, ἐμπειροτέροις τε καὶ πολυμαθεστέροις ἐκκείσθω, τῶν μὲν ἀποδεομένων εἰς ἀναπλήρωσιν, τῶν δὲ οὐκ ὀρθῶς προβάτων εἰς ἐπανόρθωσιν. Ὅσοι δὲ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν τοῦ γένους τῶν Γραικῶν καὶ τῆς ἀφ' Ἑλλάδος ριζουχίας ἐντυγχάνοντες τῷ μικρῷ πονήματι τούτῳ, ἀσματομελωδεῖτε καὶ ψάλλοντες αἰνεῖτε Θεὸν τὸν ἐν ὑψίστοις, εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν τῆς τρισηλίου καὶ τρισακτίνου αὐτοῦ θεότητος, ἀσματοφωνίαις ἐπιμελούμενοι, μέμνησθε κάμου τοῦ εὐτελοῦς συγγραφέως καὶ ἀμαρτωλοῦ διὰ τὸν Κύριον, ὅπως ἕξωμεν ἅμα παρὰ Θεοῦ τὸν μισθὸν ὑπὲρ τῆς ἀλλήλων πρὸς αὐτὸν ἐντεύξεως καὶ ἀξιοθειήμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ καὶ φρικτῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τῆς δεξιᾶς μερίδος τοῦ ἀπροσωπολήπτου καὶ ἀδεκάστου δικαίου κριτοῦ, τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ἀμήν. Ὁ δὲ βουλευθεὶς πλεονέκτῳ καὶ κλοπίμῳ χειρὶ καθαρπάσαι καὶ ἀποστερηῆσαι ἔχοι τὰς ἀράς τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον καὶ ἔχοι τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἀγγέλους πολεμίους αὐτῷ ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· ἀμήν

Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων, Νέα Συλλογὴ, ἀριθμὸς 4

- Τὸ Ἀναστασιματάριον τοῦ νέου Χρυσάφου· αὐτόγραφη καταγραφή, τὸ ἔτος 1671, στὸν κώδικα Ξενοφῶντος 128.

ΤΟ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΟ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΝΕΩΝ ΠΑΤΡΩΝ (1665)

...τούτου χάριν κἀγὼ ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι ταπεινὸς Νέων Πατρῶν Γερμανός, ἐνεγκαμένην τὸ καθ' Ἑλλάδα Τύρναβον ἔχων, τὸ ἀσματομελιρρυτόφθογγον τότε Στιχηραρομούσιον κατ' ἐφικτὸν πονήσας συνέγραψα, ἐκ πολλῶν πρωτοτύπων παλαιῶν τε καὶ νέων ἀναλεξάμενος, ἔνια καὶ παρ' ἐμαντοῦ ἔστιν ἃ προσθεῖς, καλλονῆς ἕνεκα, οἷά πού πρὸς τῶν ἐμοῦ καθηγητῶν, προκρίτως δὲ πρὸς τοῦ λογιωτάτου καὶ μουσικωτάτου κυρίου Χρυσάφου πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐδιδάχθην, οἰακοστροφοῦντος τὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καλῶς καὶ θεαρέστως τοῦ παναγιωτάτου καὶ σοφωτάτου οἰκουμενικοῦ πατρὸς καὶ πατριάρχου κυρίου Διονυσίου, πρώην Λαρίσσης χρηματίσαντος, ἀνδρὸς φύσει καὶ προαιρέσει καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ πάσης θεωρίας καὶ πράξεως εἰς ἄκρον ἀφικνουμένου, ὡς καὶ ἢ κατ' αὐτοῦ ἀρετῆ ἀριδὴλως τοῖς πεπειραμένοις ἐτράνωσε. Πᾶν δὲ τὸ γινώμενον ἐν χρόνῳ πέφυκεν γίγνεσθαι· χρόνος τοιγάρτοι καθ' οὗ ἀπὸ μὲν τοῦ κόσμου γενεσίας ζρ' [ζρογ'] ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως ἀχξε' 1665 μηνὶ Αὐγούστῳ. Τῷ δὲ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τόπῳ χρεῶν γεγενῆσθαι· τόπος δὲ ἐν ᾧ τὸ ταμεῖον τοῦ πανοσιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἀρχιδιακόνου τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου, κυρίου Ἰωαννικίου, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐνεγκούσης. Οἱ τοίνυν κατ' αὐτὸ τοῦτο μελωδικῶς προσάδοντες ἔρρωσθε καὶ ἐν Χριστῷ τῷ ἀληθεῖ Θεῷ ἡμῶν μέμνησθε· καὶ σφαλερόν τι εὐρόντες, εἴπερ τις τῶν ἐπισταμένων, ἐπανορθώσατε, τῇ ἀνθρωπίνῳ γὰρ φύσει συνέβη τὸ ἀμαρτάνειν παρακολούθημα. Αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ τῶν μουσῶν παροχεύς, ἀξιῶσαι ἡμᾶς ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ ὑμνήσοντας αὐτῷ καὶ ἄσοντας μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐκλεκτῶν εἰς αἰῶνα τὸν ἄπειρον· ἀμήν

Πάτμου 930

ΤΟ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΟ ΚΟΣΜΑ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ ΤΟΥ ΙΒΗΡΙΤΟΥ

Εἰς τοὺς 1683 ἐβάλθησαν εἰς τόνον τὰ παρόντα ἰδιόμελα παρ' ἐμοῦ εὐτελοῦς Κοσμᾶ δομεστίκου ἰβηρίτου, διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης τοῦ ὀσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Παλλαδίου

Δοχειαρίου 373

Β'. ΝΕΟ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΚΟ ΜΕΛΟΣ

1. Ὁ ιη' αἰώνας

Μετάβαση ἀπὸ τὸ Στιχηράριον στὸ Δοξαστάριον

Περὶ τὸ 1700· τὰ παλαιότερα χρονολογημένα Δοξαστάρια εἶναι τῶν ἐτῶν 1694 (ΕΒΕ 2213) καὶ 1704 (Βατοπαιδίου 1334)· ἔπονται οἱ πρῶτες ἐπώνυμες αὐτοτελεῖς μελοποιήσεις Δοξασταρίων:

Ο ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ

Σύνθεση Δοξασταρίου (περὶ τὰ ἔτη 1765-1775) καὶ Ἀναστασιματαρίου· κατὰ τὸ ὕφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας:

Ἀναστασιματάριον συντεθὲν κατὰ τὸ ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, παρὰ τοῦ μουσικολογιωτάτου λαμπαδαρίου κὺρ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν χριστιανῶν καὶ διὰ ψυχικὸν μνημόσυνον αὐτοῦ

Παντελεήμονος 910

Δοξαστάριον σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχον ἐν αὐτῷ ἅπαντα τὰ δοξαστικά τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν τε φημί καὶ ἐπισήμων ἀγίων τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ὅπερ ἐμελοτονήθη δι' ἰδίαν ἡμῶν καὶ κοινὴν ὠφέλειαν κατὰ τὸ ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, παρὰ τοῦ μουσικολογιωτάτου κὺρ Πέτρου λαμπαδαρίου

Παντελεήμονος 910

Ἐκ τῶν πρώτων ἐντύπων ἐκδόσεων:

- *Νέον Ἀναστασιματάριον, μεταφρασθὲν κατὰ τὴν νεοφανῆ μέθοδον τῆς μουσικῆς ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσικολογιωτάτων διδασκάλων καὶ ἐφευρετῶν τοῦ νέου μουσικοῦ συστήματος, νῦν πρῶτον εἰς φῶς ἀχθὲν διὰ τυπογραφικῶν χαρακτήρων τῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῆς θεοστηρίκτου ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Νικολάου Σούτσου Βοεβόδα, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας κυρίου Διονυσίου, ἐκδοθὲν σπουδῇ μὲν ἐπιπόνῳ τοῦ μουσικολογιωτάτου κυρίου Πέτρου τοῦ Ἐφεσίου, φιλοτίμῳ δὲ προκαταβολῇ τοῦ πανευγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου Βορνίκου κυρίου Γρηγορίου Μπαλλιάνου, ἐν τῷ τοῦ Βουκουρεστίου νεοσυστάτῳ τυπογραφείῳ, 1820*
- *Σύντομον Δοξαστάριον, τοῦ ἀοιδίμου Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, μεταφρασθὲν κατὰ τὴν νέαν μέθοδον τῆς μουσικῆς τῶν μουσικολογιωτάτων διδασκάλων τοῦ νέου συστήματος, ἤδη εἰς φῶς ἀχθὲν ἀναλώμασι τῶν ἐκδοτῶν, ἐν τῷ τοῦ Βουκουρεστίου νεοσυστάτῳ τυπογραφείῳ, 1820.*
- *Δοξαστικά τοῦ ἐνιαυτοῦ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἑορταζομένων ἀγίων, μελισθέντα παρὰ Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, ἐξηγήθησαν δὲ κατὰ τὴν νέαν μέθοδον παρὰ Γρηγορίου λαμπαδαρίου, τόμος πρῶτος, ἐν Παρισίοις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ρηγνίου, εὐρίσκεται δὲ κατὰ τὸν Γαλατᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τῷ Ἀ.Κάστρου, τυπογράφῳ, 1821.*
- Πέτρος ὁ Βυζάντιος (συμπληρώσεις - περαιτέρω συντμήσεις)

Ο ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ*

Σύνθεση Δοξασταρίου περὶ τὸ 1794/1795· παλαιότερο χρονολογημένο ἀντίτυπο τοῦ ἔτους 1795 (Γριτσάνη 17, χφ. Ἀναστασίου Προικοννησίου)

Ἀνθολογία περιέχουσα δοξαστικά τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἑορταζομένων ἀγίων καὶ τινὰ ἰδιόμελα τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου· συντεθέντα κατὰ συντομότερον τρόπον ἐκ θέσεων στιχηρῶν τε καὶ εἰρμολογικῶν παρὰ τοῦ μουσικολογιωτάτου ἡμετέρου διδασκάλου πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίου Ἰακώβου, δι' αἰτήσεως

* Μανόλη Κ. Χατζηγιακουμῆ, "Τὸ Δοξαστάριο τοῦ Ἰακώβου. Ἱστορία-Μορφή-Σημασία", *Μνημεῖα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἀνθολογίες πρώτη ἕως δεκάτη, τόμος πρῶτος*, Ἀθήνα 2000, σσ. 91-116.

τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου ἁγίου Δημητριάδος καὶ Ζαγοράς κυρίου Ἀθανασίου, φιλομούσῳ γνώμῃ κινήθεντος πρὸς πλείονα καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας

Γριτσάνη 17

Τὸ παρὸν ἀπάνθισμα τῶν ἐν ταῖς δεσποτικαῖς, θεομητορικαῖς τε, καὶ λοιπῶν ἑορταζομένων ἁγίων κατ' ἔτος ἑορταῖς ψαλλομένων δοξαστικῶν ἐν τε τῷ ἑσπερινῷ, ἐν τῇ λιτῇ, ἐν τοῖς αἵνοις, καὶ τῶν ἐν τῷ Τριωδίῳ, καὶ Πεντηκοσταρίῳ μετὰ τῶν Ὁρῶν τῶν παραμονῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ τῶν Θεοφανείων, καὶ τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, πρὸς δὲ καὶ τῶν κεκραγαρίων, καὶ τῶν δογματικῶν θεοτοκίων τῆς ὀκτώηχου καὶ πασαπνοαρίων τῶν αἰνων, καὶ τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν, καὶ ἄλλων τινῶν, συνετέθη καὶ ἐξεπονήθη δι' εὐρύθμου καὶ συντετμημένου τρόπου παρ' Ἰακώβου Πρωτοψάλτου καὶ ἐξ αὐτῶν σπαργάνων γνησίου δούλου καὶ ὑπηρέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ δι' ὑπαγορεύσεως αὐτοῦ ἐγράφη ἐν πάσῃ σαφηνείᾳ τῇ χειρὶ Γεωργίου Κρητὸς καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν ἀθέντου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Γερασίμου τοῦ ἀπὸ δέρκων προβιβασθέντος εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιοπὴν, προσεφωνήθη δὲ παρὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀνετέθη ὡς ἀπαρχὴ τις τῆς ἐν τῇ μουσικῇ τέχνῃ φιλοπονίας αὐτοῦ τῇ κοινῇ μητρὶ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία ὅπως ταῖς θεοπειθέσιν αὐτῆς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν προμηθείᾳ τε καὶ φιλοτίμῳ εὐεργεσίᾳ ἔτι μᾶλλον ἐπιρρώσθεις καὶ προθυμοποιηθεῖς, ἱκανωθεῖν προσπονήσασθαι τοῖς παροῦσι, καὶ ἄλλα χρειώδη τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαις ἐνιαυσίως ἀδομένων, ἀμήν:-

- Πρώτη ἔντυπη ἔκδοσις, σὲ δύο τόμους, Κωνσταντινούπολις 1836

2. Ὁ 10' αἰώνας

Ο ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΞ

Δοξαστάριον περιέχον τὰ δοξαστικὰ τῶν ἀποστίχων ὅλων τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν τῶν τε ἑορταζομένων ἁγίων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου, μελοποιηθέντα παρὰ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, νῦν πρῶτον ἐκδίδεται κατ' αἴτησιν τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει τοῦ Ἄθωνος ἱερῶν πατέρων, παρὰ τοῦ υἱοῦ Θεοδώρου Φωκαέως, τόμος πρῶτος/ τόμος δεύτερος, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Μ. Δ. Κάστρου, 1859.

- Συνεχιστές: Ματθαῖος καὶ Σπυρίδων οἱ Βατοπαιδηνοί [β' ἔκδοσις Δοξασταρίου Ἀποστίχων, Σουβατζόγλου· Θεσσαλονίκη 1901]- Ἰωάσαφ Διονυσιάτης [Μουσικὴ Μέλισσα ἢ Μουσικὸν Ἀπάνθισμα, Α. Δ. Ἰωάννου πρωτοψάλτου, Κωνσταντινούπολις 1899] - Θεόδωρος Φωκαεὺς [Δογματικὰ Θεοτοκία]- Πέτρος Φιλανθίδης [Ἡ Ἀθωνιάς (1906)].

Μετά δὲ τὸ ἐνδιότακτον Κάθισμα τοῦ Υαλτηρίου, ἀρχόμεθα τοῦ, Κύριε, ἐκέκραξα, εἰς τὸν τυχόντα Ἦχον.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜ. 140.

Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου, εἰσάκουσόν με, Κύριε. Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχεσ τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγένοι με πρὸς σέ εἰσάκουσόν μου, Κύριε.

Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου· ἔπαρσις τῶν χειρῶν με θυσία ἑσπερινή εἰσάκουσόν με, Κύριε.

Θ οὐ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου.

Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας, τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις.

Σὺν ἀνθρώποις ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν, καὶ οὐ μὴ συνδυσάσω μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν.

Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με· ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου.

Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν· κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν.

Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἠδύνθησαν ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς, διεσκορπίσθη τὰ ὀστά αὐτῶν παρὰ τὸν Ἄδην.

Ὅτι πρὸς σέ Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλης τὴν ψυχὴν μου.

Φύλαξόν με ἀπὸ παγίδος, ἧς συνεστήσαντό μοι, καὶ ἀπὸ σκανδαλῶν τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν.

Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἀμαρτωλοὶ, κατὰ νόνας εἰμὶ ἐγὼ, ἕως ἂν παρέλθω.

Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς Κύριον ^{ἦλπι} εἰς εὐδοκίαν ἐδεήθην.

Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου, τὴν θλίψιν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελάω.

Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου, καὶ σὺ ἔγνωσ τὰς τρίβους μου.

Ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ἧ ἔπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι.

Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με.

Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχὴν μου.

Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, εἶπα· Σὺ εἶ ἡ ἐλπίς μου, μερίς μου εἶ ἐν γῆ ζώντων.

Πρόσχεσ πρὸς τὴν δέησίν μου, ὅτι ἐταπεινώθην σφόδρα.

Ῥῦσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με, ὅτι ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ. Εἰς Στίχους ι.

Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου.

Ἐμέ ὑπομενοῦσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι.

Εἰς Στίχους η'.

Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε· Κύριε, εἰσάκουσον τῆς ^{ψαλμ.} φωνῆς μου. ¹²⁸

Γενηθήτω τὰ ὠτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

Εἰς Στίχους ζ'.

Ἐὰν ἀνομίας παρατήρησῃς Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρά σοὶ ὁ ἴλασμός ἐστιν.

Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε· ὑπέμεινεν ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν λόγον σου, ἠλπίσεν ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τὸν Κύριον.

Εἰς Στίχους δ'.

Ἐκ ἀποφυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτός, ἀποφυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.

Ὅτι παρά τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος, καὶ πολλὴ παρ' αὐτῷ λύτρωσις· καὶ αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ.

^{ψαλμ.} ¹¹⁶ Ἀίνετε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔθνη, ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.

Ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ εὐθύς οἱ Αἴνοι. Εἰ μὲν ἐστὶ Κυριακὴ, ἢ Δεσποτικὴ Ἑορτὴ, ἢ Ἅγιος ἔχων μεγάλην Δοξολογίαν, ψάλλεται οὕτω τὸ Πᾶσα πνοὴ εἰς τὸν τυχόντα Ἦχον

Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ. Εἶδ' ἄλλη ἡμέρα, οὕτω.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΗ. 148.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ.

Αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντες οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις αὐτοῦ· σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ.

Αἰνεῖτε αὐτὸν, ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτὸν, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς.

Αἰνεῖτε αὐτὸν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου.

Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.

Ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς, δράκοντες, καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι.

Πῦρ, χαλαζα, χιών, κρύσταλλος, πνεῦμα καταγιγδός, τὰ ποιούντα τὸν λόγον αὐτοῦ.

Τὰ ὄρη καὶ πάντες οἱ βουνοί, ξύλα καρποφόρα, καὶ πᾶσαι κέδροι.

Τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά.

Βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες λαοί, ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς.

Νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου, ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνη.

Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ, καὶ ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ.

Ἦμνος πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λαῷ ἐγίζοντι αὐτῷ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΘ. 149.

Αῴσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν· ἢ αἰνεῖτε αὐτοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ ὁσίων.

Εὐφρανθήτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, καὶ υἱοὶ Σιών ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ Βασιλεῖ αὐτῶν.

Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ.

Ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ.

Καυχῆσονται ὅσοι ἐν δόξῃ, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν.

Αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν.

Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμούς ἐν τοῖς λαοῖς.

Τοῦ δῆσαι τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν ἐν πέδαῖς, καὶ τοὺς ἐνδόξους αὐτῶν ἐν χειροπέδαῖς σιδηραῖς.

Τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτοῖς κρίμα ἔγγραπτον. Δόξα αὕτη ἔσαι πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΝ'. 150.

Αίνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ.

Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρα.

Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῶ· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργάνῳ.

Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.

Εἰ δέ ἐστι Κυριακὴ, λέγε καὶ τοὺς ἐφεξῆς δύο Στίχους.
Στίχ. α'. Ἀνάστηθι, Κύριε, ὁ Θεὸς μου, ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου, μὴ ἐπιλάβῃ τῶν πενήτων σου εἰς τέλος.

Στίχ. β'. Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.

Δόξα, τὸ Ἐωθινόν. Καὶ νῦν, τὸ παρὸν Θεοτοκίον.

Υ'περευλογημένη ὑπάρχεις, Θεοτόκε Παρθένε· διὰ γὰρ τοῦ ἐκ σοῦ σαρκωθέντος ὁ ἄδης ἠχμαλώτισται, ὁ Ἄδὰμ ἀνακέκληται, ἡ κατάρρα νεκρῶται, ἡ Εὐὰ ἠλευθέρῶται, ὁ θάνατος τεθναίῳται, καὶ ἡμεῖς ἐζωοποιήθημεν· διὸ ἀνυμνοῦντες βοῶμεν· Εὐλογητὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ οὕτως εὐδοκήσας, δόξα σοι.

a a a G
Δι ευ χων των

Δι ευ χω ω ω ω ω ωων των ω ω

E F G a a
α α γι ι ων

των ων α α α α α α γι ι ι ι

ω ων

b G a G F
πα α τε ρων η

Πα α α α α τε ε ε ε ε ε ε ε ε

F
μων

ε ρω ω ω ωων η η μω ω ρω ω

ων

a b c a G
κυ υ ρι ε

κυ υ υ υ υ υ υ υ υ ρι ι

E F G a
I ι η η

ι ι ι ι ι ι ε ε ε ε ε ε ε I ι

a
σου

ι ι ι η η η η η η η η σου

ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου

a d c c b

Χρι στε ο

Χρι στε ε ε ε ε ε ο ο ο ο ο ο

b a a

Θε ος

ο ο Θε ε ε ε ε ε ε ε ο ο ο ος

c b a G G

η η η η μω

η η η η η η η η η η η η

a c b a

ω λε ε ων

η η η η η η η η η η η η ο Θε

ο ος η η μων ω ω ω ω ω ω ω

ω ω λε ε ε ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ω

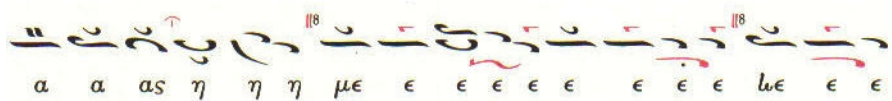
ω ω ω ω ω ω ω ω ω ων

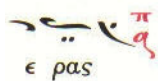
c c c d b

ε λε η σο

(k)

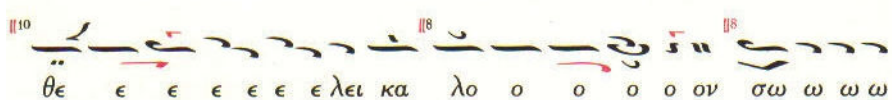
ε λε η η η η η η η η η η

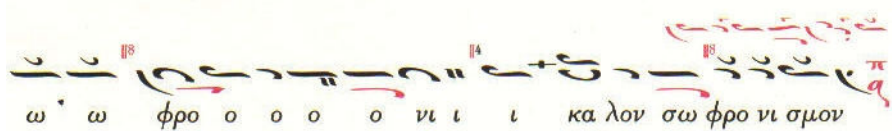
α α ας η η η με ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε


ε ρας


θε λει κα λον σω φρο νι σμον


και φο βο ο ο ον του Κυ ρι ι ου


θε ε ε ε ε ε ε λει κα λο ο ο ο ο ον σω ω ω ω


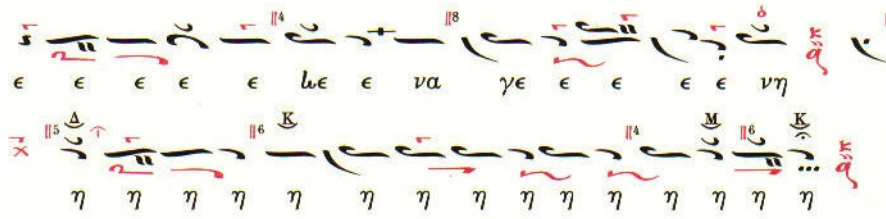
ω ω φρο ο ο ο ο νι ι ι κα λον σω φρο νι σμον


και φο ο ο ο βο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ον του ου ου


Κυ υ υ υ υ ρι ι ι ι ρι ι ι ι ου


τι μην προς τον δι δα σκα λο ον δου


κα α τα α α α α εις τας χει ει ρας

Ἡ νουθεσία αὐτή, ὡς μέθοδος τῶν θέσεων τοῦ στιχηρατικοῦ μέλους τῆς Ψαλτικῆς, ἀποδίδεται, ἀπ' τὴν πλειονότητα τῶν κωδικογράφων, εἰς τὸν Παναγιώτη Χρυσάφη τὸν νέον καὶ ἀψάλτην τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὸ γ' τέταρτον τοῦ ἰζ' αἰῶνος. Ἄλλοτε, πάλι, παραδίδεται ἀνωλύμως. Ὁ ἴδιος ὁ Χρυσάφης στὸν ἰδιόχειρο κώδικά του —Ξενοφῶντος 128 τοῦ ἔτους 1671— παραδίδει τοὺς τέσσερις ἀπ' τοὺς πέντε στίχους ὑπὸ ἄλλο —δευτερώτερο, πάντως— μέλος, ἀνωλύμως. Σχεδὸν ποτὲ ἡ «νουθεσία» δὲν ἔχει μελισμένους καὶ τοὺς πέντε στίχους. Ἐγὼ ἐξήγησα τὸ κοινὸν μέλος παρεμβάλλων καὶ τὸν τρίτο στίχο ἀπ' τὸν κώδικα τοῦ Χρυσάφης —«θέλει καλὸν σωφρονισμὸν καὶ φόβον τοῦ Κυρίου»— καὶ προέταξα κατὰ στίχο τὴν πρωτότυπη —συνοπτική— σημειογραφία τῶν θέσεων, πρὸς πλείονα ἀγαθὴν δόσιν καὶ κοινὴν ὠφέλειαν

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΚΤΟ-ΕΒΔΟΜΟ Τὸ Παπαδικὸ Γένος Μελοποιΐας

Α'. Ἡ παράδοση τοῦ κειμένου

- ΨΑΛΤΗΡΙΟ [= Ἐκκλησίας φωνή (Μ. Βασίλειος)]

"Τί οὖν εἰπεῖν ἔχω πρὸς τὸν μακάριον Δαυῖδ, ὅπως ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ὠκονόμησε καθ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ νύκτα αὐτὸν ἀνακηρύττεσθαι; πάντες γὰρ αὐτὸν ἀντὶ μύρου διὰ στόματος φέρομεν. Ἐν ἐκκλησίᾳ παννυχίδες, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ· ἐν ὀρθριναῖς ὑμνολογίαις, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ· ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν νεκρῶν προπομπαί, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ· ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν παρθένων ἰστοργίαι, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ. Ὡ τῶν παραδόξων πραγμάτων! πολλοὶ μῆτε γραμμάτων πείραν τὴν ἀρχὴν εἰληφότες, ἐκμαθόντες, ὅλον τὸν Δαυῖδ ἀποστηθίζουσιν. Ἄλλ' οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις οὕτω κατὰ πάντα καιρὸν καὶ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν ἐκλάμπει, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἐρημίαις καὶ εἰς τὴν ἀοίκητον γῆν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς χοροστασίας ἱεράς ἀνεγείρει τῷ Θεῷ. Ἐν μοναστηρίοις χορὸς ἅγιος ταγμάτων ἀγγελικῶν, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ· ἐν ἀσκητηρίοις παρθένων ἀγέλαι τῶν τὴν Μαριὰμ μιμουμένων, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ· ἐν ἐρημίαις ἄνδρες ἐσταυρωμένοι προσομιλοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυῖδ [...] Ὡ μεγάλης κιθάρας, τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῆς οἰκουμένης, ὥσπερ νευράς τινας, εἰς μίαν ἐξομολογίαν ἀνακρουομένης!"

[ψευδο]Χρυσοστόμου, "Περὶ τῆς μετανοίας, καὶ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα περὶ τῆς τοῦ Οὐρίου", PG 64, 12-

13

Β'. Ἡ λειτουργικὴ χρῆση

- Καθ' ὑπακοὴν ψαλμώδηση

"Ἐνὸς μετὰ ῥυθμοῦ κοσμίως ἐπιψάλλοντος, οἱ λοιποὶ καθ' ἡσυχίαν ἀκροώμενοι τῶν ὕμνων, τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχοῦσιν"

Εὐσέβιος Καισαρείας

"Ἀνὰ δύο δὲ γενομένων ἀναγνωσμάτων, ἕτερός τις τοὺς τοῦ Δαβὶδ ψαλλέτω ὕμνους καὶ ὁ λαὸς τὰ ἀκροστίχια ὑποψαλλέτω"

Ἀποστολικὲς Διαταγές

"Ἐνὸς κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι"

Μ. Βασίλειος

"...Νύξ μὲν γὰρ ἤδη ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινες ἐπαννύχιζον προσδοκωμένης συνάξεως· ὁ δὲ στρατηλάτης Συριανὸς ἐξαίφνης ἐπέστη μετὰ στρατιωτῶν πλεῖον πεντακισχιλίων, ἐχόντων ὄπλα καὶ ξίφη γυμνά, καὶ τόξα καὶ βέλη, καὶ ρόπαλα [...] καὶ τὴν μὲν ἐκκλησίαν αὐτὸς περιεκύκλωσε, στήσας τοὺς στρατιώτας σύνεγγυς, ὡς μὴ δύνασθαι τινὰς, ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξελθόντας, παρελθεῖν αὐτούς. Ἐγὼ δὲ ἄλογον ἠγούμενος ἐν τοσαύτῃ συγχύσει καταλειψαί τούς λαούς, καὶ μὴ μᾶλλον προκινδυνεύειν αὐτῶν, καθεσθεις ἐπὶ τοῦ θρόνου, προέτρεπον τὸν μὲν διάκονον ἀναγινώσκειν ψαλμόν· τοὺς δὲ λαοὺς ὑπακούειν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ πάντα οὕτως ἀναχωρεῖν, καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἀπιέναι..."

M. Ἀθανάσιος

- Κατ' ἀντιφωνίαν ψαλμώδηση

"Ἰγνάτιος [...] ὀπτασίαν εἶδεν ἀγγέλων, διὰ τῶν ἀντιφώνων ὕμνων τὴν ἀγίαν Τριάδα ὑμνούντων, καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὁράματος τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν"

Σωκράτης Σχολαστικός

"Τὴν δὲ τῶν ἀντιφώνων συνήθειαν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε"

Νικηφόρος Κάλλιτος Ξανθόπουλος

"Οὗτοι [οἱ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα Ἀντιοχεῖς μοναχοὶ Φλαβιανὸς καὶ Διόδωρος] πρῶτοι, διχῆ διελόντες τοὺς τῶν ψαλλόντων χορούς, ἐκ διαδοχῆς ἄδειν τὴν Δαυϊτικὴν ἐδίδαξαν μελωδίαν. Καὶ τοῦτο ἐν Ἀντιοχείᾳ πρῶτον ἀρξάμενον, πάντοσε διέδραμε, καὶ κατέλαβε τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα"

Θεοδώρητος Κύρου

"...διχῆ διανεμηθέντες, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις..."

M. Βασίλειος

- Ὁ κῶδιξ EBE 2458 (τοῦ ἔτους 1336)

Ἐνότητες παπαδικῶν μελῶν

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Προοιμιακός (ψαλμὸς 103) - Ἀνοιξαντάρια (10 τελευταῖοι στίχοι 103ου ψαλμοῦ)

Μακάριος ἀνήρ (ψαλμοὶ 1-3)

Κεκραγάρια (ψαλμοὶ 140-141)

Δοχές-Προκείμενα (ἐπιλεγμένοι, κατὰ περίσταση, ψαλμικοὶ στίχοι)

ΟΡΘΡΟΣ

Πολυέλεος (ψαλμοὶ 134-135) - Ἀντίφωνα (ψαλμοὶ 136, 44, 111, 88, 19, 148-150) -

Ἐκλογές (ἐπιλεγμένοι, κατὰ περίσταση, ψαλμικοὶ στίχοι)

Ἄμωμος (ψαλμὸς 118)

Ὁ πεντηκοστός ψαλμὸς (Ἐλέησόν με, ὁ Θεός...)

Πασαπνοάρια (ψαλμοὶ 148-150)

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τυπικά (ψαλμοὶ 102 καὶ 145)

Τρισάγιον (Ἅγιος ὁ Θεός...)

Ἀλληλουϊάρια (Ἀλληλούια...)

Χερουβικά (Οἱ τὰ χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες...)

Κοινωνικά (ἐπιλεγμένοι, κατὰ περίσταση, ψαλμικοὶ στίχοι)

Βιβλιογραφία (κατ' ἐπιλογήν)

Edward V. Williams, *John Koukouzeles' reform of byzantine chanting for Great Vespers in the fourteenth century*, [Yale University 1968· ἀνέκδοτη διδακτορική διατριβή, προσιτή μόνον μέσω microfilm].

Edward V. Williams, "A byzantine Ars Nova: The 14th-century reforms of John Koukouzeles in the chanting of Great Vespers", *Aspects of the Balkans continuity and change. Contributions to the International Balkans Conference held at UCLA, October 23-28, 1969*, Mouton The Hague-Paris 1972, pp. 211-229.

Milos M. Velimirovic, "The Prooemiac Psalm of byzantine Vespers", *Words and Music: The scholar's view [...]*, Harvard University 1972, pp. 317-337.

Edward V. Williams, "The Treatment of Text in the Kalophonic chanting of Psalm 2", *Studies in Eastern Chant II* (1971), pp. 173-193.

Αχιλλέως Γ. Χαλδαιάκη, *Ὁ πολυέλεος στὴν βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ μελοποιία*, Ἀθῆναι 2003.

Diane H. Touliatos, *The byzantine Amomos chant of the fourteenth and fifteenth centuries*, Θεσσαλονίκη 1984.

Dimitri E. Conomos, *Byzantine Trisagia and Cheroubika of the fourteenth and fifteenth centuries. A study of late byzantine liturgical chant*, Thessaloniki 1974.

Christian Thodberg, *Der byzantinische Alleluiarionzyklus. Studien im Kurzen Psaltikonstil*, Copenhagen 1966.

Κωνσταντίνου Χ. Καραγκούνη, *Ἡ παράδοση καὶ ἐξήγηση τοῦ μέλους τῶν Χερουβικῶν τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς μελοποιίας*, Ἀθῆναι 2004.

Dimitri E. Conomos, *The late byzantine and slavonic communion cycle: liturgy and music*, Washington (1985).

Γ'. Ἡ παράδοση τοῦ μέλους

Μελοποιία - Μορφολογία παπαδικῶν συνθέσεων

- ψαλμικός στίχος + ἐφύμνιο
- ἐπιβολή ἐξωψαλμικοῦ κειμένου
- καλοφωνική μεταχείριση

Ἐνδεικτικὰ παραδείγματα

1. Ἐκ τῶν *Ἀνοιξανταρίων*

Ἐκ τοῦ ψαλμικοῦ στίχου 103, 31:

Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας, εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- Κατὰ μελοποίηση Ἰωάννου μαῖστορος τοῦ Κουκουζέλη (διχοτόμηση ψαλμικοῦ στίχου + προσθήκη τριαδικοῦ κειμένου)

*Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας·
 δόξα σοι, ἄγιε
 δόξα σοι, Κύριε
 δόξα σοι, βασιλεῦ οὐράνιε
 δόξα σοι, ὁ Θεός·*

ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- Κατὰ μελοποίηση Θεοδώρου παπαῖ-Παράσχου Φωκαέως (μελοποίηση πλήρους τοῦ ψαλμικοῦ στίχου + προσθήκη τριαδικοῦ κειμένου + ἐφύμνιο)

*Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας, εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ·
 δόξα σοι, ἄγιε
 δόξα σοι, Κύριε
 δόξα σοι, βασιλεῦ οὐράνιε
 δόξα σοι, ὁ Θεός·
 ἀλληλούια.*

2. Ἐκ τοῦ Μακάριος ἀνήρ

Ἐκ τοῦ ψαλμικοῦ στίχου 2, 5:

Τότε λαλήσει πρὸς αὐτούς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταραξεί αὐτούς

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- Κατὰ μελοποίηση Ἰωάννου μαΐστορος τοῦ Κουκουζέλη (διχοτόμηση ψαλμικοῦ στίχου + παρακελευσματικές προσταγές + ἐφύμνιο [κατ' ἐπανάληψη])

Τότε λαλήσει πρὸς αὐτούς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ·

λέγε·

ἀλληλούια

πάλιν·

ἀλληλούια, ἀλληλούια.

ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- Κατὰ μελοποίηση Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου (διχοτόμηση ψαλμικοῦ στίχου + ἐφύμνιο)

Τότε λαλήσει πρὸς αὐτούς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ·

ἀλληλούια.

Καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταραξεί αὐτούς·

ἀλληλούια.

3. Ἐκ τοῦ Πολυελέου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- Συνήθης μελικὴ μεταχείριση

ψαλμικός στίχος

+

ἐφύμνιο

* Διχοτόμηση ἢ καὶ πολλαπλὴ κατάτμηση τοῦ δεδομένου ψαλμικοῦ στίχου

* Ἀπλῆ, λιτὴ καὶ ἀνεπιτήδευτη μελικὴ μεταχείριση

* Ἐμμονὴ σὲ συγκεκριμένη συλλαβὴ κάποιας λέξεως τοῦ ψαλμικοῦ κειμένου

* Ἀνάπτυξη κοινῶν ἀρκτικῶν ἢ ἐνδιαμέσων μουσικῶν θέσεων

* Ἐπανάληψη καὶ πολλαπλὴ ἀναδίπλωση τοῦ ἐφυμνίου

* Χρῆση εὐφωνικῶν ἐνηχηματικῶν συλλαβῶν (μὲ παρεμβολὴ τῶν συμφώνων· ν, χ, τ, κ)

* Διαμόρφωση βραχέων ἢ ἐκτενέστερων ἐνοτήτων κρατημάτων

* Ἐπιβολὴ παρακελευσματικῶν προσταγῶν· λέγε καὶ πάλιν

- ἐπιβολή ἐξωψαλμικοῦ κειμένου

Ἐφαρμογή στοὺς δέκα τελευταίους στίχους [134, 12-21] τοῦ Λατρινοῦ πολυελέου

<u>ψαλμικός στίχος</u>	+	<u>ἐπιβαλλόμενο ἐξωψαλμικὸ</u>
<u>κειμένο</u>		
* Χρήση ὡς προοιμίου ἢ "ψαλμικῆς ἐπιφάσεως"		* Ἐόρτιο ἄλλαγμα, εἰδικῆς "έορτολογικῆς ἀποχρώσεως"
* Κοινὸ μελικὸ μοτίβο (<i>Εὐλογήσατε...</i>)		* Μελικὴ αὐτοτέλεια καὶ ἀποδέσμευση ἀπὸ συγκεκριμένο ἐκάστοτε ψαλμικὸ στίχο
* Δευτερεύουσα ἢ σημασία του (γι' αὐτὸ καὶ συχνῆ ἢ παράλειψή του)		* Πρωτεύουσα ἢ σημασία του μονοπώληση τοῦ μελικοῦ ἐνδιαφέροντος

- καλοφωνικὴ μεταχείριση

Ἐφαρμογή στοὺς ἀναφερομένους στὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν στίχους [134, 15-18] τοῦ πολυελέου τοῦ Κουκουμᾶ

Πλήρης ἀναμόρφωση τοῦ κοινοῦ τρέχοντος ψαλμικοῦ στίχου, βάσει τῶν τριῶν ἀφοριστικῶν τῆς καλοφωνίας χαρακτηριστικῶν:

- α) Μέλος καλοφωνικό, πλατὺ, ἐπιτηδευμένο, μελισματικό
- β) Ανακατάστροφηση τοῦ ψαλμικοῦ κειμένου, διὰ τῶν ἀναγραμματισμῶν ἢ τῶν ἀναποδισμῶν
- γ) Ἐπιβολή (στήν ἀρχή, στή μέση ἢ στὸ τέλος τῆς συνθέσεως) κρατημάτων

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΔ', στίχοι 15-18

15. Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων·
16. στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται,
17. ὧτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται, οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.
18. ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

ΚΑΛΟΦΩΝΙΚΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗ (ΕΒΕ 2458, φ. 102ν)

Οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν καὶ οὐ λαλή- λαλήσουσι, τὰ εἶ- τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν.

Στόμα ἔχουσι, τὰ εἶδωλα, καὶ οὐ λαλή- λαλήσουσι, οὐ λαλήσουσι τὰ εἶδωλα -**πάλιν**- οὐ λαλήσουσι τὰ εἶδωλα, τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔ -χε- ἔργα, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, οὐ λαλή- οὐ λαλήσουσι τὰ εἶδωλα, τὰ εἶδω -χωχω- λα -χαχα- τῶν ἐθνῶν, στόμα ἔχουσι καὶ οὐ- καὶ οὐ λαλή- λαλήσουσι.

Ἀναποδισμός:

Ὄφθαλμοὺς ἔχουσι, τὰ εἶδωλα, καὶ οὐκ ὄψονται, τὰ εἶδωλα, καὶ οὐ λαλήσουσιν, οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.

*Οὐ λαλήσουσι, τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς, στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλή- λαλήσουσι·
ἀλληλούια, ἀλλη-τιριρι...- ναλληλούια, ἀλλη-κιικι...- ναλληλούια, ἀλληλούια.*

ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

α) Ψαλμικὸ στίχος

Διχοτόμηση (καὶ ἀργότερα ἐνοποίηση) τοῦ ψαλμικοῦ στίχου· μελοποίησή του κατὰ λιτὸ καὶ σύντομο τρόπο, μὲ ἐμμονὴ μόνον στὴ ληκτικὴ συλλαβὴ τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ ἐκάστοτε ψαλμικοῦ στίχου (διαμόρφωση, κατὰ ἐνότητες, ληκτικῶν μοτίβων)· κλιμακωτὴ μελικὴ διάρθρωση τοῦ συνόλου τῶν στίχων

β) Ἐφύμνιο

Καθιέρωση κοινῶν γιὰ τὸ σύνολο τῆς συνθέσεως ἐφυμνίου ἢ πάντως ὁμάδων μελικῶν τύπων ἐφυμνίων, ὁμοιότροπα ἀνακλωμένων ἀνὰ ζεύγη ἢ εὐρύτερες ἐνότητες στίχων

γ) Καταληκτικὰ δοξαστικὰ μαθήματα

Δύο (τριαδικὸ καὶ θεοτοκίον, ἀντιστοίχως) μαθήματα, ἀπόηχος τῆς παλαιᾶς παραδόσεως τοῦ μέλους· κωδικοποίησή τους κατὰ ἐνιαία μορφολογικὴ τακτικὴ [: στίχος μικρῆς δοξολογίας + παρακελευσματικὴ προσταγή + ἐξωψαλμικὸ ποιητικὸ κείμενο + νενανισμὸς-κράτημα + ἐπιφορὰ τελευταίου στίχου (ἢ ἡμιστιχίου) τοῦ ἐξωψαλμικοῦ ποιήματος]

ΨΑΛΜΟΣ Ν'. 50.

Ελέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψόν τὸ ἀνόμημά μου.

Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.

Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός.

Σοὶ μόνῳ ἤμαρτόν, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίστησέ με ἡ μήτηρ μου.

Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας· τὰ ἄδηλα, καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι.

Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.

Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσονται ὅστέα τεταπεινωμένα.

Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.

Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐδές ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Μὴ ἀπορρίψης με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ.

Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τῆ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με.

Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σέ ἐπιστρέψουσι.

Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεός, ὁ Θεός τῆς σωτηρίας μου, ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.

Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου.

Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἂν· ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.

Θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεός οὐκ ἐξουδενώσει.

Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.

Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης, ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα.

Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.

Ψαλμός ρλε': Ἐξομολογείσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός· ἀλληλούια· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ἀλληλούια.

Ὁ ρλε' ψαλμός ἀπαρτίζεται ἐξ εἴκοσι καὶ ἕξ στίχων, κατ' ἀκριβείαν τῶν ἑξῆς:

1. Ἐξομολογείσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
2. Ἐξομολογείσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
3. Ἐξομολογείσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
4. Τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
5. Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
6. Τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
7. Τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
8. Τὸν ἥλιον εἰς ἔξουσίαν τῆς ἡμέρας, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
9. Τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἔξουσίαν τῆς νυκτός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
10. Τῷ πατάξαντι Αἴγυπτον σὺν τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
11. Καὶ ἐξαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ ἐκ μέσου αὐτῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
12. Ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
13. Τῷ καταδιέλοντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαίρεσεις, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
14. Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
15. Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραὼν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν Ἐρυθρὰν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
16. Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
17. Τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
18. Καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
19. Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
20. Καὶ τὸν Ὠγ βασιλέα τῆς Βασάν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
21. Καὶ δόντι τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
22. Κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
23. Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
24. Καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
25. Ὁ δίδους τροφήν πάσῃ σαρκί, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
26. Ἐξομολογείσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

α) Ἀλλάγματα θεοτοκία

Παντάνασσα, πανύμνητε, ἐλπίς ἀπηλπισμένων ,
 ἐν ᾧρα με τῇ φοβερᾷ τῆς καταδίκης ρῦσαί με,
 μεσιτείαις σου . (EBE 2458, φ. 94r. EBE 2406, φ. 95r).

Ἄσωμεν, πάντες, ἄσωμεν, τὴν μόνην Θεοτόκον,
 βάτον τὴν ἀκατάβλεκτον, στάμνον τὴν μανναβρύτι,
 τὸν γλυκερὸν παράδεισον, τὴν μελιχρὰν παρθένον,
 ἄσωμεν, πάντες, ἄσωμεν, τὴν μόνην Θεοτόκον . (EBE 2406, φ. 95r).

Ἐλπίς ἀπάντων, ἄχραντε, σῶζε τοὺς σὲ ὑμνοῦντας
 καὶ λύτρωσαι κολάσεως τῶν διαιωνίζοντων,
 εἰς σὲ γὰρ μόνην ἅπαντες ἔχομεν τὰς ἐλπίδας
 καὶ μὴ καταισχυθηίημεν, ἄχραντε, τὰς ἐλπίδας . (EBE 2406, φφ. 96r-96v).

Ἄγνη παρθένε, ἄχραντε κόρη,
 χαῖρε, ἡ τέξασα τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν .
 (EBE 2458, φφ. 93v-94r. EBE 2406, φ. 95r).

Δεῦτε, τῇ πανάγνῳ,
 βοήσωμεν συμφώνως, φωνὴν τὴν τοῦ ἀγγέλου,
 χαῖρε, εὐλογημένη καὶ μόνη,
 χαῖρε, χαρᾶς ἡ πρόξενος . (EBE 2458, φ. 93v. EBE 2406, φ. 95v).

β) Ἀλλαγμα εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν

Ἐμμανουὴλ παιδίον, κατὰ τὸ γεγραμμένον,
 μεθ' ἡμῶν γενοῦ, ὁ Θεὸς τῶν ἀπάντων καὶ Κύριος τῆς δόξης,
 βουλῆς μεγάλης ἄγγελος, ὁ πρῶν ἀοράτως
 καὶ πᾶσιν ἀθεώρητος καὶ μένων εἰς αἰῶνας . (EBE 2406, φφ. 95v-96r).

γ) Ἀλλάγματα εἰς τοὺς ἀρχαγγέλους ἢ εἰς τὴν Σύναξιν τῶν Ἀσωμάτων

Ἄγγελοι ὑμνήσατε καὶ ἄνθρωποι δοξάσατε,
 τὸ φοβερὸν καὶ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,
 ἀπαύστῳ φωνῇ ἄλληλούια . (EBE 2458, φφ. 94r-94v. EBE 2406, φ. 96r).

Ἄγγελοι ἀνύμνουں τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις,
 ἡμεῖς δέ σοι βοῶμεν, δόξα σοι, Χριστέ,
 ἡ σωτηρία πάντων, δόξα σοι . (EBE 2406, φ. 132r).

Αἰνεσιν προσάγει, ἡ φύσις τῶν ἀγγέλων,
Χριστὲ Σωτήρ, βοῶσα, δόξα σοι, Χριστέ,
ἡ σωτηρία πάντων, δόξα σοι .

(EBE 899, φφ. 94v-95r).

Αἰνοῦσί σε, στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων,
κραυγάζοντες, ἐν ὑψίστοις δόξα, ἐπάδοντες,
σοὶ πρέπει δόξα, τῷ πατρί,
σοὶ πρέπει δόξα, τῷ υἱῷ,
σοὶ πρέπει δόξα καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι,
πρέπει δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀλληλοῦια .

(EBE 2458, φφ. 92r-92v. EBE 2406, φ. 96r).

Ἀρχάγγελοι, ἄγγελοι, θρόνοι, κυριότητες,
τὰ Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ, δοξάσατε τὸν Κύριον,
σὺν ἡμῖν λέγοντες· ἀλληλοῦια .

(EBE 2458, φ. 93r. EBE 2406, φ. 95v).

Ὑμνοῦσιν ἐν ὑψίστοις, χοροὶ τῶν ἀρχαγγέλων
—λέγε—, δόξα, λέγοντες, Θεῷ τῷ ἐν Τριάδι .

(Ἰβήρ. 1280, φ. 80r).

δ) Ἀλλαγμα εἰς βασιλεῖς

Τοὺς ὀρθοδόξους ἄνακτας, τοὺς ἐκ ψυχῆς σε, κόρη,
τιμῶντας, μεγαλύνοντας, πολυχρονίους ποίησον
καὶ τοὺς ἐχθροὺς κατάβαλε, εἰρήνευσον τὸν κόσμον σου,
ταῖς πρεσβείαις σου .

(EBE 2458, φ. 94r. EBE 2406, φ. 95v).

ε) Ἀλλαγμα εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν
καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ,
ὅτι ἅγιός ἐστι, μεγαλύνετε τὸν Κύριον .

(EBE 2458, φ. 93v. EBE 2406, φφ. 95r-95v).

ς) Ἀλλάγματα εἰς τὴν Ἀνάληψιν καὶ εἰς τὰς ἑορτὰς πάσας τοῦ Χριστοῦ

Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ,
ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως,
μεγαλύνετε τὸν Κύριον .

(EBE 2458, φ. 93r. EBE 2406, φ. 96r).

Ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
μεγαλύνετε τὸν Κύριον.

(Ἰβήρ. 1280, φ. 83v).

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΟΓΔΩΟ-ΕΝΑΤΟ
Τὸ Εἰρμολογικὸ Γένος Μελοποιΐας

Α'. Ἡ παράδοση τοῦ κειμένου

- Οἱ ὄροι: ᾠδή, εἰρμός, κανών

1. Ὡδή

Ενότητα ἐννέα βιβλικῶν ᾠδῶν
[Οἱ ψαλμοὶ ἔξωθεν τοῦ Ψαλτηρίου]

ΩΔΗ ΠΡΩΤΗ

Ὡδή Μωσέως ἐν τῇ ἐξόδῳ (Ἐξοδος 15, 1-19)

ΩΔΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ὡδή Μωσέως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (Δευτερονόμιον 32, 1-43)

ΩΔΗ ΤΡΙΤΗ

Προσευχὴ Ἄννης τῆς μητρὸς Σαμουήλ τοῦ Προφήτου (Α' Βασ. 2, 1-10)

ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Προσευχὴ Ἀββακούμ τοῦ Προφήτου (Ἀββακούμ 3, 2-19)

ΩΔΗ ΠΕΜΠΤΗ

Προσευχὴ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου (Ἡσαΐου, 26, 9-21)

ΩΔΗ ΕΚΤΗ

Προσευχὴ Ἰωνᾶ τοῦ Προφήτου (Ἰωνᾶ 2, 2-10)

ΩΔΗ ΕΒΔΟΜΗ

Προσευχὴ τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων (Δανιήλ 3, 25-45)

ΩΔΗ ΟΓΔΩΗ

Ὑμνος τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων Δανιήλ 3, 52-90)

ΩΔΗ ΕΝΑΤΗ

Ὡδή τῆς Θεοτόκου (Λουκᾶ, 1, 46-55)

2. Εἰρμός

ρῆμα εἶρω: συνδέω, συνάπτω, συνείρω, πλέκω, ὀρμαθίζω

Εἰρμός δὲ λέγεται, ὡς ἀκολουθίαν τινὰ καὶ τάξιν μέλους καὶ ἀρμονίας διδοὺς τοῖς μετ' αὐτοῦ τροπαρίοις· πρὸς γὰρ τὸ τῶν εἰρμῶν μέλος κάκεῖνα ρυθμίζονται, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναφερόμενα ἀρμόζονται καὶ ψάλλονται, καὶ τῇ ἀρμονίᾳ τοῦ μελωδήματος ἐκείνου ἀκολουθοῦσιν, ἢ ὅτι συνάρει καὶ συμπλέκει ἑαυτῷ κατὰ τὸ μέλος ὁ εἰρμός καὶ τὸ τροπάριον

Ἰωάννης Ζωναρᾶς

Ὁ μὲν οὖν εἰρμός ἀρμονία τίς ἐστι μέλους ἐν συνδέσει φωνῆς ἐνάρθρου τε καὶ σημαντικοῦ ὠρισμένῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ποσῶ μεγέθους περιγραφομένη· ἥτις ἀρμονία προωρισμένη τε καὶ προεγνωσμένη προϋπόκειται, πρὸς ἣν τὰ λεγόμενα τροπάρια ἀναφέρεται. Οἶονεὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν τροπαρίων ἐστὶ καὶ κανόνων, ἐπεὶ τὰ τροπάρια διὰ τοῦ εἰρμοῦ κανονίζεται καὶ ρυθμίζεται, πρὸς αὐτὸν ὡς προϋπόδειγμα συντιθέμενα καὶ ἀρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα.

Ἰωάννης Ζωναρᾶς

...ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσαι τὸν εἰρμόν, εἶτα ἐπαγαγεῖν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοτονοῦντα τῷ εἰρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν ἀποσώζοντα.

Θεοδόσιος ὁ Γραμματικὸς

3. Κανών

Κανὼν λέγεται ὅτι ὠρισμένον καὶ τετυπωμένον τὸ μέτρον τοῦτό ἐστιν ἐν ἐννέα ᾠδαῖς συντελούμενον καὶ ταύταις μὴ ὑπερβαῖνον [...] ἐννέα δὲ εἰσὶν αἱ ᾠδαὶ ὅτι τῆς ἐν οὐρανοῖς ἱεραρχίας καὶ ὑμνωδίας εἰκόνες εἰσὶ. Καὶ ἄλλως δὲ εἰσὶν ἐννέα ᾠδαί, διὰ τὸ εἰς τύπον εἶναι τῆς Ἁγίας Τριάδος συμβολικῶς καὶ εἰς τιμὴν αὐτῆς ὀρισθῆναι παρὰ τῶν πατέρων ἀνέκαθεν. Τρισάκις γὰρ τὰ τρία εἰπὼν, τὸν ἕνατον ἂν συνάξεις ἀριθμόν, ὡς γὰρ τριπτῆς ἔχοντα τριάδα τοῦτον τὸν ἀριθμόν καὶ δι' αὐτῆς συνιστάμενον εἰς τὸν ὕμνον τῆς Ἁγίας Τριάδος τοῦτον ἐπέταξαν

Ἰωάννης Ζωναρᾶς

- Μνεῖα καὶ τῶν ὄρων· Καταβασίεις, ἀκροστιχίδα

 Για περισσότερα βλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Εἰρμολόγιον* (Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 9), Chennevieres-sur-Marne 1932. Παν. Ν. Τρεμπέλα, *Ἐκλογή ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου ὕμνογραφίας*, Ἀθήναι 1978, σσ. 45-53. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, *Ἡ βυζαντινὴ ὕμνογραφία καὶ ποίησις, ἥτοι εἰσαγωγή εἰς τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν*, τόμος δεύτερος, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 59-67, 182-216. Κ. Μητσάκη, *Βυζαντινὴ ὕμνογραφία ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ὡς τὴν Εἰκονομαχία*, Ἀθήνα 1986, σσ. 72-77. Π. Β. Πάσχου, *Λόγος καὶ Μέλος*, (Ἀθήνα 1999), σσ. 19-33 (μὲ βιβλιογραφία).

Β'. Ἡ λειτουργικὴ χρῆση

Ἀκολουθία ὄρθρου· συνήθης διάταξη κανόνος

Γ'. Ἡ παράδοση τοῦ μέλους

- Μουσικὰ Εἰρμολόγια· περιεχόμενα καὶ δομὴ

		Κατ' ἤχον					
		Κατ' ἀκολουθίαν				Κατ' ᾠδήν	
		Order of Kanons [KaO]				Order of Odes [OdO]	
		OdO					
KaO	Κανὼν 1	Κανὼν 1	Κανὼν 1	Κανὼν 1	Κανὼν 1	Κανὼν 1	Κανὼν 1
	ᾠδὴ α'	ᾠδὴ β'	ᾠδὴ γ'	ᾠδὴ δ'	ᾠδὴ ε'	ᾠδὴ ζ'	ᾠδὴ Η'
Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2	Κανὼν 2
	ᾠδὴ α'	ᾠδὴ β'	ᾠδὴ γ'	ᾠδὴ δ'	ᾠδὴ ε'	ᾠδὴ ζ'	ᾠδὴ Η'
Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3	Κανὼν 3
	ᾠδὴ α'	ᾠδὴ β'	ᾠδὴ γ'	ᾠδὴ δ'	ᾠδὴ ε'	ᾠδὴ ζ'	ᾠδὴ Η'

(Koschmieder II, 69. Velimirovic, 38)

Καθ' ἑορτήν

Μεικτῆς μορφῆς

Βασικὴ Βιβλιογραφία

- Milos M. Velimirovic, *Byzantine elements in early slavic chant: the Hirmologion* [Studies on the fragmenta chiliandarica palaeoslavica I – MMB: Subsidia IV], main volume and volume of appendices, Copenhagen 1960.
- Christian Hannick (ed.), *Fundamental problems of early slavic music and poetry* [Studies on the fragmenta chiliandarica palaeoslavica II – MMB: Subsidia VI], Copenhagen 1978, pp. 5-120, 171-195.
- Σπυρίδωνος Στ. Ἀντωνίου, *Τὸ Εἰρμολόγιον καὶ ἡ παράδοση τοῦ μέλους του*, Ἀθήναι 2004.
- Μανόλη Κ. Χατζηγιακουμῆ, *Μνημεῖα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἀνθολογίες πρώτη ἕως δεκάτη. Τόμος πρῶτος. Μέλη καὶ σχολιασμοί. Συνθέτες-Ἐρμηνευτές*, Ἀθήνα 2000, σσ. 61-68 [: Ἱστορία καὶ εἶδος τῶν καλοφωνικῶν εἰρμῶν], 119-126 [: Τὸ Εἰρμολόγιον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου. Ἱστορία-Μορφή-Σημασία], 143-148 [: Εἰρμολόγιον σύντομο Πέτρου Βυζαντίου. Ἱστορία-Μορφή-Σημασία].

Α'. "ΠΑΛΑΙΟ" ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΚΟ ΜΕΛΟΣ

1. Η περίοδος από τὸν ια' ἔως τὸν ιε' αἰῶνα

Η ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Δομημένα, τὰ περισσότερα, κατὰ τὸν τύπο ΚαΟ· ὑπάρχουν, βεβαίως, καὶ ἀρκετὰ τοῦ τύπου ΟδΟ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΪΣΤΟΡΟΣ ΤΟΥ ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗ

- Λένιγκραντ 121 (ἔτος 1302)

Περιλαμβάνει ὑπογραφή τοῦ Κουκουζέλη

- Σινᾶ 1256 (ἔτος 1309)

Αυτόγραφος Ειρήνης θυγατρὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀγιοπετρίτου· *Σὺν Θεῷ ἀγίῳ ἐπληρώθη τὸ παρὸν Εἰρμολόγιον διὰ χειρὸς Εἰρήνης ἀμαρτωλῆς θυγατρὸς Θεοδώρου τοῦ Ἀγιοπετρίτου καὶ καλλιγράφου ἔτος Σωιζ' τῷ ἔχοντι [...], Χριστέ μου, σῶσον ἀμὴν*

Στὸ φ. 183r ὑπογράφει ὁ Κουκουζέλης: *Τέλος, τέλος, δόξα τῷ Θεῷ, ἀμὴν + Χεὶρ Ἰωάννου Παπαδοπούλου τοῦ Κουκουζέλη*

Στὸ φ. 216v ἀνθολογεῖται νέον μέλος, ποίημα κυρίου Ἰωάννου Παπαδοπούλου τοῦ Κουκουζέλη

2. Η περίοδος τῶν ιζ'-ιζ' αἰώνων

ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΡΩΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΑ

- Θεοφάνους τοῦ Καρύκη (τέλη 16ου αἰῶνα)

...τονισθὲν ἄμα καὶ καλλωπισθὲν παρὰ τοῦ εὐτελοῦς ἱερομονάχου κὺρ Θεοφάνους τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, οὗ Καρύκης ἢ ἐπωνυμία... (Λαύρας Ε 200· περὶ τὸ 1600)

(σύνθεση περὶ τὸ 1590), ΚαΟ. Παλαιότερο χρονολογημένο ἀντίτυπο, τοῦ ἔτους 1607, Ξεν. 159: *Εἰρμολόγιον σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχον πάντας τοὺς εἰρμούς τῆς Ὀκτωήχου καὶ τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῆς Θεοτόκου, καλλωπισμὸς τοῦ Καρύκη*

- Ἰωάσαφ μοναχοῦ τοῦ νέου Κουκουζέλη (ἀρχὲς 17ου αἰῶνα)

Εἰρμολόγιον ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐκαλλωπίσθη μικρὸν παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς εὐτελοῦς Ἰωάσαφ νέου Κουκουζέλου (Λαύρας Κ 158· ἀρχὲς 17ου αἰῶνα) ἢ *Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τοῦ Εἰρμολογίου τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, καθὼς ψάλλεται εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἐκαλλωπίσθη δὲ μικρὸν παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς Ἰωάσαφ τοῦ νέου Κουκουζέλου* (Ιβήρ. 1192· ἀρχὲς 17ου αἰῶνα)

(σύνθεση περὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα), ΚαΟ

- Μπαλάση ἱερέως καὶ νομοφύλακος (β' μισὸ 17ου αἰῶνα)

Εἰρμολόγιον [...] νεωστὶ καλλωπισθὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς νομοφύλακος Μπαλάση ἱερέως, καθὼς τὰν ἄσματομελωδεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ πλείστης ἐπιμελείας (Ιβήρ. 1021· ἔτος 1701)

(Παλαιότερο χρονολογημένο ἀντίτυπο, τοῦ ἔτους 1679, Σινᾶ 1494), ΚαΟ καὶ ΟδΟ

- Κοσμᾶ Μακεδόνας τοῦ Ἰβηρίτου (1682· Ἰβήρ. 1074)

Εἰρμολόγιον σὺν Θεῶ ἀγίῳ καλλωπισθὲν ὑπ' ἐμοῦ εὐτελοῦς Κοσμᾶ τοῦ Μακεδόνας
// Εἰς τοὺς 1682, χεῖρ ἀμαρτωλοῦ Κοσμᾶ τοῦ Μακεδόνας
 (σύνθεση 1682, μόνη καὶ αὐτόγραφη καταγραφή), ΚαΟ

ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

- Παναγιώτης νέος Χρυσάφης

Εἰρμολόγιον σὺν Θεῶ ἀγίῳ ἡδύτατον καὶ πάννυ ἔντεχον, κεκαλλωπισμένον ὑπὸ πολλῶν διδασκάλων, τάνυν δὲ παρὰ τοῦ κῦρ Χρυσάφου, περιέχον τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τοὺς κανόνας (Λειμ. 239, χφ. Σεραφεῖμ Μυτιληναίου, ἔτος 1672-1673)
 (σύνθεση 1672-1673· Κανόνες μεγάλων Ἑορτῶν)

- Γερμανὸς Νέων Πατρῶν

Ἐτερες [καταβασίεις] πανηγυρικές, κῦρ Γερμανοῦ τοῦ Νέων Πατρῶν (Ἰβήρ. 1048)
 Καταβασίεις διαφόρων ἑορτῶν, καλλωπισμένες

- Πέτρος Μπερεκέτης

Καταβασίεις Κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως

Β'. "ΝΕΟ" ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΚΟ ΜΕΛΟΣ

1. Ὁ ιη' αἰώνας

ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟ ΚΑΤΑΒΑΣΙΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ

Εἰρμολόγιον σὺν Θεῶ ἀγίῳ περιέχον τὰς καταβασίας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, ὅπερ συνετέθη κατὰ τὸ ὕφος τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας παρὰ τοῦ μουσικολογιωτάτου διδασκάλου λαμπαδαρίου κῦρ Πέτρου Πελοποννησίου, ἐπ' ὠφελεία τῶν χριστιανῶν

Ἐηρ. 375, ἔτος 1783

Ταῦτά μοι τῶ δομεστικῶ Πέτρῳ συντέτακται πρὸς τὰς ἐν τῇ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καταβασίας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν

Ἐηρ. 372, ἔτος 1785

(σύνθεση 1764-1770· παλαιότερο χρονολογημένο ἀντίτυπο Γριτσ. 13, τοῦ ἔτους 1773, αὐτόγραφο Πέτρου Βυζαντίου), Καθ' ἑορτήν

Ἐξηγήθηκε ἀπὸ Γρηγόριο (σὲ συνεργασία μὲ Χουρμούζιο)· ἔτος μεταγραφῆς 1816-1817, μὲ συμπληρώσεις

...ἐπεξηγήθην δὲ καὶ εἰς τὸ εὐληπτότερον μετενεχθὲν κατὰ τὸν νέον τῆς μουσικῆς τρόπον παρὰ τῶν μουσικοδιδασκάλων Γρηγορίου λαμπαδαρίου καὶ Χουρμούζιου, ἐν ᾧ ἐμπεριέχονται αἱ καταβασίαι τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν [...] καὶ τὰ προσόμοια τῶν ἑξαποστειλαρίων. Προσετέθησαν δὲ ἐν τῶ ἀνήκοντι μέρει τῆς βίβλου καὶ τινὰ ἀναγκαῖα ἐλλείποντα, ἅτινα ἐμελουρήθησαν παρὰ Πέτρου Βυζαντίου καὶ Γρηγορίου λαμπαδαρίου

ΕΒΕ 915, ἔτος 1816-1817. Γενναδεῖου 27.1, ἔτος 1817

Ἐκδόθηκε τὸ ἔτος 1825:

Εἰρμολόγιον τῶν καταβασίων Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, μετὰ τοῦ συντόμου Εἰρμολογίου Πέτρου πρωτοψάλτου τοῦ Βυζαντίου, ἐξηγημένα κατὰ τὴν νέαν τῆς μουσικῆς μέθοδον μετὰ προσθήκης ἱκανῶν μαθημάτων, ὧν ἕστεροῦντο εἰς τὸ παλαιόν, ἐπιθεωρηθέντα ἤδη καὶ ἀκριβῶς διορθωθέντα παρὰ τοῦ διδασκάλου Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ἐνὸς τῶν ἐφευρετῶν τῆς ῥηθείσης μεθόδου, ἐπιστάσις δὲ τοῦ ἰδίου νῦν πρῶτον ἐκδοθέντα εἰς τύπον, ἀναλώμασιν ἰδίοις καὶ Ἰσάκ δὲ Κάστρο, Κωνσταντινούπολις, ἐν τῇ βρετανικῇ τυπογραφίᾳ Κάστρου εἰς Γαλατᾶν, ἄωκε'. 1825.

2. Ὁ 10' αἰώνας

ΣΥΝΤΟΜΟ ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟ ΠΕΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Εἰρμολόγιον σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχον πάντας τοὺς εἰρμούς τῶν τε δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, ποίημα κυρίου Πέτρου τοῦ Βυζαντίου καὶ πρωτοψάλτου τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, σύντομον (Βατοπ. 1378)

[Συνετέθη κατὰ τὴν περίοδο τῆς λαμπαδαρίας (1789-1800). Πρῶτο χρονολογημένο ἀντίτυπο 1803· Παντ. 999, αὐτόγραφο Αποστόλου Κώνστα Χίου], OdO

Δύο αὐτόγραφες καταγραφές· ΜΠΤ 740 (περὶ τὸ 1800-1805) καὶ ΜΠΤ 964 (ἔτους 1806)

Καὶ ἓνα τοῦ ἔτους 1807, Παρισινὸς Suppl. γρ. 1047, αὐτόγραφο Χρυσάνθου:

Εἰρμολόγιον σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχον πάντας τοὺς εἰρμούς τῶν τε δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, ποίημα κῦρ Πέτρου πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου κατὰ ταχὺν δρόμον

Ἐξήγηση Γρηγορίου-Χουρμουζίου· χφ. Παϊδούση, ἔτους 1817: ...μεταφρασθὲν κατὰ τὸν ἐκδοθέντα νέον τῆς μουσικῆς τρόπον ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸ [τοῦ] ποιητοῦ μέλος παρὰ τῶν δύο διδασκάλων Γρηγορίου καὶ Χουρμουζίου...

Ἐκδόθηκε τὸ ἔτος 1825

Εἰρμολόγιον τῶν καταβασίων Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, μετὰ τοῦ συντόμου Εἰρμολογίου Πέτρου πρωτοψάλτου τοῦ Βυζαντίου, ἐξηγημένα κατὰ τὴν νέαν τῆς μουσικῆς μέθοδον μετὰ προσθήκης ἱκανῶν μαθημάτων, ὧν ἕστεροῦντο εἰς τὸ παλαιόν, ἐπιθεωρηθέντα ἤδη καὶ ἀκριβῶς διορθωθέντα παρὰ τοῦ διδασκάλου Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ἐνὸς τῶν ἐφευρετῶν τῆς ῥηθείσης μεθόδου, ἐπιστάσις δὲ τοῦ ἰδίου νῦν πρῶτον ἐκδοθέντα εἰς τύπον, ἀναλώμασιν ἰδίοις καὶ Ἰσάκ δὲ Κάστρο, Κωνσταντινούπολις, ἐν τῇ βρετανικῇ τυπογραφίᾳ Κάστρου εἰς Γαλατᾶν, ἄωκε'. 1825.

ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ

α' ἔκδοση Κωνσταντινούπολις 1839

Εἰρμολόγιον τῶν καταβασίων Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, μετὰ τῶν κανόνων τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ καὶ συντόμου Εἰρμολογίου, ἐξηγημένα κατὰ τὴν νέαν τῆς μουσικῆς μέθοδον, ἐπιθεωρηθέντα ἤδη καὶ διορθωθέντα ἀκριβῶς παρὰ Ἰωάννου λαμπαδαρίου, νῦν δεῦτερον ἐκδοθὲν εἰς τύπον, ἀναλώμασιν ἰδίοις, Κωνσταντινούπολις, ἐν τῆς τοῦ Παναγίου Τάφου τυπογραφίας, ἄωλθ'. 1839.

ἑπανεκδόσεις· 1856, 1876, 1903, 1912 καὶ σύγχρονη (φωτοαναστατική)

Γ'. ΚΑΛΟΦΩΝΙΚΟ ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟ

1. Τέλη 16ου και 17ου αιώνας

- Θεοφάνης Καρύκης (Τὴν ζωοδόχον πηγὴν)
- Ἀρσένιος Βατοπαιδηνός ὁ μικρός (Ἡ κάμινος σωτὴρ ἔδροσίζετο)
- Γερμανός Νέων Πατρῶν
- Μπαλάσης ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ
- Πέτρος Μπερεκέτης (ὁ πατὴρ τῶν καλοφωνικῶν εἰρμῶν)
- Δαμιανός Βατοπαιδηνός
- Ἀθανάσιος Οἰκουμενικός Πατριάρχης

2. 18ος και 19ος αιώνας

- Παναγιώτης Χαλάτζογλου (+1748)· Ἐφριξε γῆ
- Ἰωάννης Τραπεζούντιος (+1770)
- Πέτρος Πελοποννήσιος (+1778)· Γόνυ κάμπτει
- Δανιὴλ πρωτοψάλτης (+1789)· Μνήσθητι, δέσποινα, κάμοῦ
- Ἰάκωβος πρωτοψάλτης (+1800)
- Γεώργιος Κρής (+1815)· Τὴν δέησίν μου δέξαι τὴν πενιχράν
- Καὶ ἐνότητα κατ' ἤχον κρατημάτων

Μεταγραφή καὶ ἔκδοση Γρηγορίου τὸ 1835

Εἰρμολόγιον Καλοφωνικόν, μελοποιηθὲν παρὰ διαφόρων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων διδασκάλων, μεταφρασθὲν δὲ εἰς τὴν νέαν τῆς μουσικῆς μέθοδον καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας διορθωθὲν παρὰ τοῦ ἐνὸς τῶν τριῶν διδασκάλων τῆς ῥηθείσης μεθόδου Γρηγορίου Πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, νῦν πρῶτον ἐκδοθὲν εἰς τύπον παρὰ Θεοδώρου Π.Παράσχου Φωκ[α]λέως, ἐπιστασία τοῦ αὐτοῦ, ἀναλώμασι δὲ τοῦ τε ἰδίου καὶ τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κάστρου εἰς Γαλατᾶν, ἀωλε΄.1835.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ κείμενα [τῶν καλοφωνικῶν εἰρμῶν] ἀναφέρονται στὴν Παναγία καὶ βρίθουν συχνὰ ἀπὸ συμβολικοὺς ὑπαινιγμοὺς ποὺ δὲν θὰ πρέπει ἴσως νὰ θεωρηθοῦν τυχαῖοι. Τὸ θαῦμα τῶν Τριῶν Παίδων ἐν καμίνῳ, ὁ ποντισμὸς στὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα τῶν διωκτῶν τοῦ Ἰσραὴλ, πολλὲς μεμονωμένες φράσεις ("ἐσείσθησαν λαοί", "βασιλεῖαι κραταιαὶ ἔκλιναν") καὶ ἄλλα παρόμοια θέματα, πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἀποκρυπτογραφηθοῦν ὡς συμβολικὲς ὑπομνήσεις πρὸς τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, τὰ κείμενα τῶν καλοφωνικῶν εἰρμῶν στοιχοῦνται παράλληλα πρὸς δύο μεγάλα κινήματα τῆς ἴδιας ἐποχῆς (17ου καὶ 18ου αἰ.): τὸ κίνημα τῶν Νεομαρτύρων καὶ ἐκεῖνο τῶν Κλεφτῶν. Ἔτσι, οἱ καλοφωνικοὶ εἰρμοί, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ λόγου, ἀνταποκρίνονται σ' ἓνα εὐρύτερο αἶσθημα ἀνάλογο τῶν συνθηκῶν τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ συνέβαλε μὲ τὴν σειρά του, χωρὶς ἄλλο, ἀκόμη περισσότερο στὴ διάδοση καὶ στὴ λαϊκότητα τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ εἴδους

Χατζηγιακουμῆς, σ. 67.

ΑΙ ΕΝΝΕΑ ΩΔΑΙ

ΩΔΗ ΠΡΩΤΗ.

Ὁδὴ Μωσέως ἐν τῇ ἐξόδῳ. Κεφ. ιε΄.

Ἄρδην βυθίσας Φαραῶ Μωσῆς λέγει·

Τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Αἴσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν.

Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν· οὗτός με θεὸς, καὶ δοξάσω αὐτόν· θεὸς τοῦ πατρός μου, καὶ ὑψώσω αὐτόν.

Κύριος συντρίβων πολέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῷ.

Ἄρματα Φαραῶ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν· ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόντισεν ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ.

Πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτούς· κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος.

Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχυί· ἡ δεξιὰ σου χεὶρ, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς· καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους.

Ἀπέσειλας τὴν ὀργὴν σε, κατέφαγεν αὐτούς ὡσεὶ καλάμην.

Καὶ διὰ πνεύματος τῆ θυμῆ σε διέση τὸ ὕδωρ· ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα, ἐπάγη καὶ τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης.

εἶπεν ὁ ἐχθρὸς· Διώξας καταλήψομαι, μεριῶ σκυλα, ἐμπλήσω ψυχὴν μου, ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χεὶρ μου.

Ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου, ἐκάλυψεν αὐτούς θάλασσα, ἔδυσαν ὡσεὶ μόλυβδος ἐν ὕδατι σφοδρῶ.

Τίς ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε; τίς ὁμοίός σοι; δεδοξασμένοι ἐν ἁγίοις, θαυμαστός ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα.

Ἐξέτεινας τὴν δεξιάν σου, κατέπειν αὐτοὺς γῆ.

Ὁδήγησας τῇ δικαιοσύνῃ σου τὸν λαόν σου τοῦτον, ὃν ἐλυτρώσω· παρεκάλεσας τῇ ἰσχυί σου εἰς καταλύμα ἁγίόν σου.

Ἦκουσαν ἔθνη, καὶ ὠργίσθησαν· ὠδῖνες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιεῖμ.

Εἰς Στίχους η΄.

Τότε ἔσπευσαν ἠγεμόνες Ἐδῶμ, καὶ ἄρχοντες Μωαβιτῶν· ἔλαβεν αὐτοὺς τρόμος, ἐτάκνησαν πάντες οἱ κατοικοῦντες Χαναάν.

Ἐπιπέσαι ἐπ’ αὐτοὺς φόβος καὶ τρόμος, μεγέθει βραχίονός σου ἀπολιθώθητῶσαν.

Εἰς Στίχους θ΄.

Ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ λαός σε, Κύριε· ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ λαός σου οὗτος, ὃν ἐκτήσω.

Εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἔτοιμον κατοικητήριόν σου, ὃ κατειργάσω, Κύριε, ἀγίασμα, ὃ ἠτοίμασαν αἱ χεῖρές σου.

Εἰς Στίχους δ΄.

Κύριος βασιλεύων τῶν αἰώνων, καὶ ἐπ’ αἰῶνα, καὶ ἔτι.

Ὅτι εἰσῆλθεν ἵππος Φαραῶ σὺν ἄρμασι καὶ ἀναβάταις εἰς θάλασσαν, καὶ ἐπήγαγεν ἐπ’ αὐτοὺς Κύριος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης· οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπορεύθησαν διὰ ξηρᾶς ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης.

Δόξα, καὶ νῦν.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

